

KAZANĚ NA HOŘE

Výklad a úvahy na 5.—7. kapitolu evangelia sv. Matouše

JAN MERELL

LISTY VÍRY

ČESKÁ KATOLICKÁ CHARITA 1964

KÁZÁNÍ NA HOŘE

Výklad a úvahy na 5. - 6. kapitolu evangelia
sv. Matouše

DR JAN MERELL

Ordinarius Pragensis.

NIHIL OBSTAT.

P. Miroslav Vlček
censor.

IMPRIMATUR:

Pragae die 29. maii 1964

Prael. Dr Antonius Stehlik

Vicarius capitularis

N. : K 3409/64

ÚVODEM Ve druhém listě k Timoteovi napsal sv. Pavel krásná slova o Písmu svatém. Chválí Timotea, že zná od dětství svatá Písma, která ho mohou naučit moudrosti, vedoucí ke spáse a pokračuje: „Veškeré Písmo je Bohem vdechnuté a užitečné k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ke spravedlnosti, aby Boží člověk byl hotový, způsobilý ke každému dobrému dílu“ (3, 16-17). Pavlova slova jsou adresována nám všem. Četba a rozjímání Písma svatého vede každého věřícího člověka k rozhojnění víry a pravému křesťanskému životu. K nejkrásnějším stránkám Nového zákona náleží 5., 6. a 7. kapitola evangelia sv. Matouše, v nichž evangelista zaznamenal mohutnou řeč, kterou proslovil Pán Ježíš ve druhém roce svého veřejného působení, známou pod jménem Horské kázání (Kázání na hoře).

V celé Palestině, na východním břehu Jordánu v počítaném Desetíměstí i na západě při Středozemním moři v pohanské Fénicii, šířila se zpráva o velkém galilejském proroku. Zástupy lidí se hrnuly za Ježíšem. Jeho zázraky dokazovaly, že se splňují Janova slova: „Království Boží se přiblížilo.“ Lidé však nechápali duchovní podstaty toho království. Nejraději by slyšeli z úst galilejského proroka proklamaci nového království, vyhnání Římanů z Palestiny a hlavně chtěli být uzdravováni od svých tělesných neduhů (Lk 6,

18; Mk 3, 10). Nadešel okamžik, kdy Pán uznal za vhodné oznámit zástupům, jež ho následovaly, co vlastně chce a v čem spočívá podstata Božího království. Vystoupil proto na jeden z galilejských pahorků, „otevřel ústa svá a učil“ (Mt 5, 2). Byla to velká chvíle, kdy Spasitel pronesl radostné poselství světu. Pozornému čtenáři evangelia tato chvíle připomíná jinou událost, kdy rovněž na hoře — Sinaji — dal Hospodin za hromu a blesků izraelskému národu zákon Staré úmluvy.

Jaký však rozdíl! Tam dělila hrozná velebnost zákonodárce Staré úmluvy, k němuž se směl přiblížit jen Mojžíš, zatímco lid musil zůstat vzdálen okraje hory. Zde spatřujeme na hoře Syna člověka,^{1/} mírného a pokorného, obklopeného kruhem věrných apoštolů a lidem, naslouchajícím jeho slovům. Místo přísného, nutícího: „Musíš!“ zaznívá k uchu zástupů jeho zvoucí a získávající osmeré: „Blahoslavení!“ a osmerý příslib nebeského království. Ovšem požadavky, před něž staví lidi, nejsou nepatrné. Berou vládu Boží velmi vážně a obracejí v opak všechny pojmy životní moudrosti, jež dosud vládly v hříšném člověku. Zato však slibuje štěstí a blaženost, které prchaly stále do větších dálek před lidmi, dokud putovali svými vlastními cestami: Štěstí a blaženost říše Boží. Jako jarní déšť po dlouhém suchu, tak padala slova Páně na zemi, když dal s hory zaznívat svému hlasu, aby všude probudil dřímající život. S jemnou mocí pronikala jeho blahoslavenství do země, rovna nebeskému dešti. Tu vzklíčilo símě a stalo se v křesťanské církvi úrodnou zahradou. Není to pouhý člověk, který zde mluví k srdcím, nýbrž sám Boží Syn.

Užijeme-li hudebního obrazu — píše známý životopisec Kristův G. Ric-

ciotti²/— možno Kázání na hoře přirovnat k velebné symfonii, jež od prvního taktu, bez jakéhokoliv úvodu a s nástupem všech nástrojů přednáší v nejčistší přesnosti základní věty: jsou to věty zcela nečekané, dosud neslychané, zcela odlišné ode všech námětů, jimiž kdy zazněly jiné hudební sbory. A přece tyto melodie plynou zkušenému sluchu samovolně a přirozeně. Vskutku, než zaznělo Kázání na hoře, hlásaly všechny sbory synů lidských — i když v různých variacích — jednu hudební větu, že pro člověka tkví blaženost ve štěstí, sytost v nasycení a že čest se rodí z úcty. Naproti tomu hned od prvních taktů vstupu ohlašuje Kázání, že pro člověka spočívá blaženost v odříkání, sytost v hladovění, rozkoš v neukojení, čest v pohrdání — ale to vše v předtuše budoucí odměny. Posluchači symfonie zatají dech při přednesu těch melodií: ale orchestr pokračuje nerušeně a vrací se k jednotlivým větám, odlučuje jednu od druhé, nebo je zase spojuje a proplétá variacemi, naznačené dříve bázně smyčci, opravuje je, přetváří a povznáší, vede je do nejvyšších poloh; naopak dává zanikat ve vřavě tónů některým starým ozvěnám vzdálených orchestrů a ze svého rámce je vylučuje. Nato shrnuje vše v záplavě zvuků, jež vystupují ze skutečného lidstva a z hmotného světa, vrcholí a vrací se k lidstvu ne již lidskému, a k světu ne hmotnému, ale božskému.

Kázání na hoře zavazuje stejně dnes jako tehdy a příslibuje stále své „Blahoslavenství“ všem lidem, kteří se dají vésti jeho slovy. Kéž slova Spasitele probudí také v nás život a přinesou ovoce, aby duch Kristův, duch Nového zákona s hory Blahoslavenství vždy více pronikal a produševňoval všechno naše mravní jednání, aby v nás stále více a stále hlouběji pronikal duch Božího království, duch, v němž voláme: Abba, Otče!

CHARAKTER HORSKÉHO KÁZÁNÍ

„Když uviděl zástupy, vystoupil na horu, a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci. I otevřev ústa svá učil je takto...“

Mt 5, 1–2

Horské kázání pronesl Spasitel pravděpodobně na návrší vzdáleném asi 3 km na západ od Genezaretského jezera v blízkosti „Sedmi pramenů“ (Ain Tabgha). Bylo to místo, kde se Ježíš rád zdržoval a nebylo příliš vzdáleno od Kafarnaum. Podle jiných horou Blahoslavenství je horský hřbet Kurun Hattin jihozápadně od Genezaretského jezera. Z tohoto horského hřbetu na způsob sedla vynikají na obou koncích výběžky podobné rohům a odtud název Kurun — rohy. Tato lokalisace je však méně podepřena starokřesťanskou tradicí.

Horské kázání se nám zachovalo ve dvojím podání, u sv. Matouše a u sv. Lukáše. Obojí podání se od sebe liší délkou i obsahem. U Matouše je zachováno ve třech kapitolách (5–7), u Lukáše jen ve 20–49. verši 6. kapitoly. Kristus však nepronесl kázání ani v Matoušově, ani v Lukášově podání. Sv. Matouš, jako častěji ve svém evangeliu, vložil do Horského kázání věty, pronesené při jiných příležitostech, a sv. Lukáš zase mnohé vynechal. Zdá se, že forma Matoušova podání se více přibližuje Horské řeči, jak byla pronesena Ježíšem. Co evangelisté zaznamenali, je jenom sebrání nejdůležitějších životních pravidel, a zásad, které Ježíš se zvláštním důrazem předkládal učedníkům a lidu a snad dal i učedníkům opakovat, aby se nesmazatelně vryly

v jejich paměť. Byl to běžný způsob výuky v Orientě ve starých dobách a zvláště v Izraeli. Věty mají rytmický spád, takže nebylo obtížné podržet je v paměti doslovně.

Charakter Horského kázání je lidový, živý. Spasitel se obdivuhodně přizpůsobuje potřebám lidu. Lid chce, aby se k němu mluvilo jeho řečí. Orientálcům v metafoře (obrazné rčení na základě podobnosti) a třeba i v paradoxu (zdánlivá protismyslnost). Ježíš mluvil v krátkých větách, stavěných podle zásad izraelské poesie. Chce burcovat, vést k zamyšlení, uvažování a rozhodování. Vychází ze skutečného života a vrací se k němu. Jde k duši lidu (Mt 7, 23 n.). Mluví jako vyslanec Boží. Jeho slova nejsou studeným přednášením, učenou diskusí zákoníků, kde se uvádějí mnohé důvody a protidůvody, citují učitelé zákona, jsou to slova plná ducha Božího, pronášená s plným vědomím Boží autority. A lid je také tak chápal, jak svědčí poznámka evangelistova na závěr Horské řeči: „A když dokončil Ježíš tyto řeči, žasly zástupy nad jeho učením. Učil je totiž jako ten, kdo má moc, a ne jako jejich vykladaelé Písma“ (Mt 7, 28 - 29).

Zavazuje Horské kázání i nás? Prohlašuje nový způsob života pro všechny křesťany nebo jenom pro skupinu vyvolených? Zodpovědění této otázky závisí na druhé otázce, komu bylo kázání řečeno. Zda jenom apoštolům a učedníkům, či také širšímu okruhu posluchačů. Bylo řečeno hlavně apoštolům, ale také zástupům, které mají následovat jejich vzoru, každý podle svých možností a schopností. Byly zde tři skupiny posluchačů: apoštolové, učedníci a lid. Platilo tedy všem, které zval Ježíš k následování (ne přímo k apoštolskému úřadu), tj. aby byli jeho učedníky. Z toho plyne všeobecná platnost Horské řeči pro všechny křesťany, i když některé věty jsou adresovány apoštolům Ježíšovým a těm, kteří ho chtějí následovat způsobem zvláště dokonalým a obětavým. Kristus pronesl Kázání na hoře, aby bylo zachovááno od lidí všech věků. Jeho charakter je nadčasový (srv. Mt 7, 24 - 27). Horskou řečí chce Kristus dosáhnouti změny smýšlení u lidí, aby u nich vše ustoupilo do pozadí, aby Bůh byl všechno ve všem (1 Kor 15, 28). Nikdy však nebude moci žádný člověk tohoto světa říci, že vyplnil požadavky Horského kázání. Může někdo říci, že je dokonalý jako Otec v nebesích (Mt

5, 48)? Nebo že má dosti lásky? Nemůže mít nikdy pocitu naprosté dokonalosti a duchovního sebeuspokojení. Ať učiní co učiní, musí si vždycky říci „služebník neužitečný“ (Lk 17, 10). V nejlepším případě jsme na cestě k plnění Horského kázání.

Horské kázání však není utopií nebo nedosažitelným ideálem, před nímž by člověk kapituloval. V Horském kázání ukazuje Pán ideál Božího království a podmínky vstupu do tohoto království. Uvádí základní myšlenky, podle nichž nutno zařídit život. Je to výzva k člověku, co musí udělat, když jde o Boha a věčnou spásu (srv. Mt 13, 44-46). V Horském kázání vyslovuje P. Ježíš nový názor na poměr člověka k Bohu, k sobě, k bližnímu a světu. Toto nové uspořádání života je obsahem Horského kázání, jak nám je zaznamenává sv. Matouš.

Stručný obsah je tento: Osmero blahoslavenství a slova vyřčená k učedníkům o soli země, světle světa, městě na hoře a světlu na svícnu (5, 1-16). Thema: Jedná o nové spravedlnosti, kterou staví Pán proti spravedlnosti farizejské. Jedná o podstatě této spravedlnosti (Mt 5, 17-48), o vykonávání této spravedlnosti (almužna, modlitba, půst, shromažďování pokladů v nebi, posuzování a jednání v Bohu, služba Bohu a ne mamonu, spoléhání na Boha (Mt 6, 1-34), a o nutnosti této nové spravedlnosti (Mt 7, 1-23). Závěr: Mohutná a převratná Ježíšova řeč je uzavřena podobenstvím o stavbě domu na skále. (Mt 7, 24-27).

PRVNÍ STROFA BLAHOSLAVENSTVÍ

„Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich je království nebeské. Blahoslavení lkající, neboť oni budou potěšeni. Blahoslavení tiší, neboť oni budou dědit zemi. Blahoslavení, kteří lačnějí a žízňají po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“.

Mt 5, 3–6

Nádherným portálem, vstupní branou Horské řeči je osmero blahoslavenství. Jestliže je celé Horské kázání nástinem Ježíšovy nauky, potom osmero^{3/} blahoslavenství je hlavním, základním principem; jestliže Horské kázání je zákonem nebeského království, jsou blahoslavenství stručnými paragrafy jeho ústavy. Čtvero prvních blahoslavenství, která Spasitel věnuje chudobě, bezmocnosti, utrpení a strádání, ukazují člověku cestu a podmínky k dosažení občanského práva v Boží říši. V nich se Pán staví do vědomého a chtěného odporu ke všemu, čeho si člověk přirozeně vysoko cení. Žádný pozemský majetek a lidská moc nemohou otevřít přístup do Božího království a jeho nádhery. Tím spíše je Boží slitování daruje právě těm, kteří si uvědomili, jak jejich pozemské bytí je nicotné, a kteří se proto bez výhrady odevzdávají do rukou Božích. Blahoslavenstvími vnikají do světa nové hodnoty, tak nové a tak mohutné, že se projevují převratem našeho dosavadního názoru na přirozené hodnocení věcí.

První blahoslavenství — chudí duchem — bývá často nesprávně chápáno, a někdy i zesměšňováno. Blahoslaví-li Spasitel chudé duchem, nikterak tím nechce blahoslavít ty, kterým se snad nedostalo dostatečných duševních schopností. Vžijeme-li se do doby a prostředí, v nichž žil a mluvil Ježíš, do-

jdeme ke správnému pochopení slova: *chudý duchem*. Kristus mluví na hoře k lidem, o kterých farizeové pohrdlivě říkali: „Tenhle zástup, který nezná Zákon — budiž zlořečen!“. Byli posměšně nazýváni lidem země (Amhaarez). V době Kristově byli na jedné straně amhaarez (neznající Zákon), kteří nebyli považováni ani za pravé Izraele; na druhé straně farizeové, kteří se považovali za nejspravedlivější před Hospodinem. Horské kázání je odsouzením zdánlivé farizejské spravedlnosti. V prvním blahoslavenství pranýřuje Spasitel duchovní pýchu farizeů a blahoslaví pokorné, kteří očekávají mesiánskou spásu jako dar Boží milosti. První blahoslavenství je adresováno pohrdaným amhaarez. Čím bědnější byl jejich stav, čím bezmocnějšími se cítili v Izraeli, s tím větší důvěrou se utíkali k Bohu a v něho skládali svou naději. A jim zvěstuje Kristus, že jejich pokorné vědomí nábožensko-mravní nehodnosti není příčinou zavržení, nýbrž počátkem vykoupení a spásy. První blahoslavenství je radostnou zvěstí těm, kteří touží po vykoupení, nespolehají však jen na sebe a své zásluhy, ale jsou si vědomi, že vykoupení je pro ně, chudé duchem, almužnou Boží. Duševní pokora je nutným předpokladem ospravedlnění; pyšní farizeové neměli duševní pokory, nebyli „chudí duchem“, domnívali se, že lékaře nepotřebují, a proto učení Kristovo nepřijali. — Na člověku lpí nejen hypotéka prvního hříchu, ale mnohdy stojí před Bohem se svědomím obtíženým osobními hříchy. A proto je jedině na místě smýšlení celníkovo: „Pane, buď milostiv mně hříšnému!“ Toto vědomí viny je předpokladem pro správné předstoupení před Pána. „Chudí duchem“ jsou ti, kteří jsou opakem farizejského sebeuspokojení nad vlastní dokonalostí.^{4/}

Těm, kdo si jsou vědomi svých poklesků i hříchů bližních a jimž hřích působí bolest, je řečeno blahoslavenství druhé: *Blahoslavení lkající, neboť oni budou potěšeni*. Druhým blahoslavenstvím není míněn strnulý pesimismus a melancholické utrápené věšení hlavy nebo nářky nad zlými časy. Co chce Kristus je lkaní nad hříchem, který ničí svatost. Křesťan ví, že zlo bude přemожeno dobrem, smrt životem, hřích milostí, satan Bohem. Radostná zvěst přemůže lkaní srdce. Ve Starém zákoně bylo mesiánské království často označováno jako doba útěchy pro lid Boží (Iz 60). Splnění těchto očekávání a naplnění druhého blahoslavenství počalo vystoupením Ježíše, kterého

zbožný Simeon očekával jako „potěšení Izraele“ (Lk 2, 25). Podle úsudku mnohých lidí je šťasten ten, kdo má moc, jehož vůli vše slouží a který nezná jiné než svou vlastní vůli a rozmar. Jak daleko je takový člověk od říše, kterou přišel založit Kristus! Naopak ten, kdo ovládne sama sebe, svou vlastní moc a vše, co z ní pramení, toho blahoslaví Pán: *Blahoslavení tiší, neboť oni budou dědit zemi*. Tichými nejsou míněni zženštilí slaboši nebo úzkostliví hledači kompromisů. Jde o plné odevzdání se do vůle Boží. Člověk, který radostně a bez výhrad říká Bohu své „ano“, stává se nástrojem v Boží ruce. Tichost je vědomí, že konečné je v ruce Boží, a vůle nechat Pána to konečné činit. Zemí se zde myslí říše nebeská, o níž sv. Petr praví: „A podle jeho zaslíbení očekáváme nové nebe a novou zemi, v kterých přebývá spravedlnost“ (2. list 3, 13). Nejkrásnějším příkladem tichosti je sám Spasitel, zvoucí k následování: „Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem“ (Mt 11, 29).

Ideálem starozákonní zbožnosti byla spravedlnost, jednání, které je v souladu s vůlí Boží. Vědomí odpovědnosti za skutky Bohu-Soudci. Farizeové Kristovy doby žili představou, že spravedlnost spočívá v úzkostlivém zachovávání nejrůznějších předpisů mojžíšského Zákona. To byla spravedlnost získaná, která byla nejednou okázalá a byla konána kvůli lidské chvále. Pro dobu mesiášskou předpovídali proroci spravedlnost dokonalou, jejímž vzorem bude sám spravedlivý Mesiáš. „Rosu dejte nebesa s hůry, mraky dštěte spravedlivého. Otevři se země a vypuť Spasitele a spolu vzejde spravedlnost“ (Iz 45, 8). Novou, dokonalou spravedlnost blahoslaví Spasitel, spravedlnost těch, kteří si zařídí život tak, aby co nejdokonaleji odpovídal vůli Boží. Tato spravedlnost je darem Boží milosti, jež přináší pravou útěchu, a proto Spasitel blahoslaví ty, kteří *lačnějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni...*

DRUHÁ STROFA BLAHOSLAVENSTVÍ

„Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství. Blahoslavení čistého srdce, neboť oni budou viděti Boha. Blahoslavení činitelé pokoje, neboť oni budou zváni syny Božími. Blahoslavení ti, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.“

Mt 5, 7–10

V první strofě blahoslavenství byl v popředí Bůh. Ve druhé zase člověk. Obě strofy blahoslavenství jsou ozvěnou dvojího Spasitelova přikázání lásky; nelze od sebe oddělit lásku k Bohu a bližnímu (Mt 22, 37–40). Vedle nezištnosti prvních blahoslavenství stojí láska k bližnímu ve třech následujících. Ze slitovné lásky Otcovy se zrodil plán ke zřízení Božího království mezi hříšnými lidmi. Proto také znakem občana této říše — dítek Božích — nemůže být nic jiného než slitovná, vše ovládající láska.

Je to revoluce srdcí, co požaduje Kristus. Místo tvrdosti žádá milosrdenství, místo egoismu lásku. Člověk se stává spoluzodpovědný za bližního, stává se strážcem svého bratra. Je-li třeba i nejvzdálenější musí být nejbližším. Motivem je milosrdenství samého Boha, na něž jsme my všichni odkázáni. Bůh bude milosrdný k nám, jestliže my budeme milosrdní k bližnímu. Stupeň našeho milosrdenství je mírou pro milosrdenství, jehož se nám dostane od Boha.

Myšlenka, že Bůh se smilovává nad tím, kdo se smiluje nad bližním, nebyla sice Kristově době cizí, ale podle rabínského pojmání vztahovalo se milosrdenství pouze na soukmenovce. Posluchači Horského kázání žili v atmosféře nabitě tvrdostí srdce a neláskou. Proto slova o Božím království, které

se z Božího milosrdenství sklání k člověku, ale vyžaduje také milosrdenství od člověka, žádá soucitné srdce pro cizí utrpení a citlivé svědomí pro cizí právo, zněla sice nezvykle, ale přece tak útěšně posluchačům Ježíše Krista: „*Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství.*“ A byla to právě moc křesťanské lásky a milosrdenství, která přemohla svět.

Je základní myšlenkou všech náboženství, že jen čistý se smí přiblížit k božstvu. V primitivních náboženstvích a v pohanských mystériích byla tato čistota hlavně kultického rázu. Také starozákonní a mojžíšské náboženství kladlo důraz převážně na čistotu charakteru kultického. Starozákonní proroci však jasně prohlašovali bezcennost čistoty rituální bez čistoty mravní. Také farizeové Kristovy doby kladli větší důraz ne tak na čistotu mravní, jako na čistotu rázu rituálního, na různé předpisy o očistách a omývání při bohoslužebných úkonech. Když Spasitel *blahoslaví ty, kteří jsou čistého srdce*, myslí ty, jejichž vnějšek je v harmonii s vnitřkem, jejichž vnější jednání je odrazem vnitřního smýšlení. Jim slibuje Pán patření na Boha. Ve starém Orientě mohli patřiti ve tvář královi pouze nejbližší. Tak pouze spravedliví a čistého srdce budou jednou v blaženém patření viděti tvář Boha (1 Kor 13, 12) a v tomto patření bude spočívat věčná blaženost.

I toto blahoslavenství má svůj vztah k bližnímu. Křesťan nejde kolem bližního s tajným úmyslem, sobecky, intrikářsky. Mužná přímost a čestná jasnost má být vlastní pravému křesťanu.

Za smýšlením musí následovat čin. O tom ve vztahu k bližnímu mluví sedmé blahoslavenství. Mír člověka k člověku. Mírumilovnost odstraňující různice a sváry, podávající ruku ke smíru. Mírumilovnost v rodině a mezi rodinami. Mírumilovnost sociální. Odstranění sociálních rozdílů. Mírumilovnost mezi národy a státy. Ano, slova Ježíšova jsou slova věčné pravdy, stejně platná a stejně časová dnes jako před devatenácti sty lety. Zvláště některé věty Horské řeči mluví důrazně k dnešnímu člověku. Kdo by necítil palčivou přítomnost sedmého blahoslavenství: *Blahoslavení činitelé pokoje, neboť oni budou zváni syny Božími.* Ježíš Kristus se nespokojuje pouze s jakýmsi pasivním pokojem, nechce, aby křesťané byli pokojní pouze proto, že narušený mír ruší též užitek všech dober. Křesťan musí být nositelem míru! Spa-

sitel v Horském kázání blahoslaví a nazývá dětmi Božími ty, kteří jsou podle řeckého originálu Matoušova evangelia *eirénopoioi*, tj. nejenom pokojní, nýbrž činitelé, tvůrcové pokoje. Spasitel si učinil svým životním úkolem smířit lidstvo s Bohem obětí sebe sama a mezi lidmi uplatnit své přikázání nejvyšší a všeobecné lásky k bližnímu, jímž se otvírá cesta všem k požehnání míru. Říše, kterou přišel Pán založit, je říší pokoje a míru. A proto jest nejvyšším přiblížením se Spasiteli, vynaloží-li věřící své námahy a oběti, aby šířil kolem sebe mír a požehnání. Potom si zaslouží — jakožto bratr Ježíše Krista — název dítěta Božího.^{5/}

Vstupní brána Horské řeči je uzavřena blahoslavenstvím posledním, v němž Spasitel slibuje nebeské království těm, kdo dovedou *trpět pro spravedlnost*. Nejkrásnějším komentářem k tomuto blahoslavenství je příklad samotného Spasitele. Tato slova vybavila posluchačům mnoho z historie Izraele. Učedníci i lid, který naslouchal Ježíši, věděl z historie svého národa, že musí naopak trpět ti, kteří zachovávají věrnost k Božímu zákonu.

Dozněla blahoslavenství. Ježíšovi posluchači cítili počátek nové doby. Království, které Kristus založil a jehož program nastínil v osmeru blahoslavenství, jest nejprve království zde na zemi. Nechce, aby Otec vzal jeho věrné ze světa. Nejvyšší pozemské štěstí v tomto království zůstává v Bohu, bližním a vlastním svědomí. Ale Boží království není obsaženo jen v této časnosti, ale sahá až do druhého světa. Teprve tam nalezne svoje naplnění, až Syn odevzdá nazpět svoji vládu do rukou Otce a tak bude Bůh všechno ve všem (1 Kor 15, 28).

Při své letošní pouti do Palestiny Svatý Otec Pavel VI., když obrátil svou pozornost k Hoře blahoslavenství, pronesl věty, které si zaslouží, aby byly nejenom uvedeny v této souvislosti výkladu Horské řeči, ale hlavně uváděny námi v život: „Věříme v Tvé slovo, Pane Ježíši, chceme je hledat, je následovat a podle něho žít.

Blahoslavení budeme, jestliže chudí duchem budeme se umět odpoutat od klamné důvěry v hmotné statky a umístit své touhy především do statků duchovních a náboženských, a budeme-li mít úctu a lásku k chudým, kteří jsou bratry a živými obrazy Krista.

Blahoslaveni budeme, jestliže vedeni k mírnosti silných, budeme se umět zříkat neblahé pomstychtivosti a nenávisti a budeme moudře před strachem, který vnukají zbraně, dávat přednost velkomyslnému odpouštění, spojení svobody a práce, a dobývat dobrotou a mírem.

Blahoslaveni budeme, nebude-li sobectví vůdčí normou života, ale ukázněnost a střídmost.“

SŮL ZEMĚ — SVĚTLO SVĚTA — MĚSTO NA HOŘE

„Jste sůl země. Zkazi-li se však sůl, jak se znovu stane slanou? K ničemu se již nehodí, než aby se vyhodila ven a lidé ji pošlapali. Jste světlem světa. Nemůže se skrýti město položené na hoře. A když rozsvěcují lampu, nestaví ji pod kbelík, nýbrž na svícn, aby svítila všem v domě. Tak ať svítí vaše světlo před lidmi, aby viděli vaše dobré skutky a velebili vašeho Otce v nebesích.“

Mt 5, 13–16

Některé věty Horského kázání byly řečeny především apoštolům a učedníkům. Tak i přirovnání o soli země, světle a městě na hoře. Ale slova nejsou řečena jenom apoštolům a jejich nástupcům, nýbrž i každému z nás, neboť každý věřící, učedník Kristův, má být solí a světlem. — Obrazy jsou vzaty z denního života, jejich symbolika je bohatá a posluchači dobře rozuměli, co jim Kristus těmito obrazy říká.

Obraz nového člověka, jak jej kreslí Kristus, je jasný. Je to člověk stojící před Bohem vědom si ubohosti svých vin s bolestí v srdci nad zlem a hříchem, zcela odevzdaný do Boží vůle a Božího vedení, stále více a více toužící po Bohu. Takový člověk při svém setkání s člověkem nechce boj, ale usiluje o mír se všemi. Je připraven i na nevďek a boj. Takoví lidé jsou solí země, světlem světa, městem na hoře.

Jste solí země. Sůl náleží k nejdůležitějším životním potřebám. Sůl dává pravou chuť pokrmu, očišťuje, udržuje a ochraňuje pokrm před zkázou. Pro tyto vlastnosti byl soli připisován náboženský a kultický význam již ve starověku. Užívalo se jí např. při obětech. Čím je sůl pokrmu a oběti, tím má být učedník Kristův lidstvu. Ježíš chce tímto obrazem poučit nejen apoštoly, ale všechny, kteří ho chtějí následovat, o jejich poslání a o nutnosti

věrnosti v povolání. Učedník Kristův, který zklame, bývá nejednou příčinou pádu a zkázy i druhých. Ještě malou poznámku: Může se přirozená sůl opravdu zkazit? Není Ježíšovo přirovnání nesmyslné? Ježíšův obraz je vzat ze skutečného palestinského života. V době Kristově se užívalo soli z Mrtvého moře, kterou je nutno před použitím vyčistit, ale která skutečně podléhá zkáze. Podobně je tomu i se solí z malých jezer na pokraji syrské pouště. Když jezera vyschnou, objevuje se sůl se zbytky různých rostlinných a živočišných látek a ta se snadno kazí. Není tedy v tomto obraze Spasitelově nic násilného. Pán Ježíš byl jistě nejednou svědkem, jak taková sůl, místo aby zlepšila, pokrm jen zkazila, a snad též viděl, jak hospodyně vzala zkaženou sůl, vyhodila ji před domek a tam ji lidé pošlapali.

Stejný je též symbolický smysl dalších obrazů. *Světlo světa*. Obrazem soli měl Kristus na mysli hlavně intenzivní působení svých následovníků, obrazem světla spíše extenzivní. Čím je slunce světu a životu ve světě, tím jsou apoštolové duchovnímu životu světa. Jaká to byla zvěst posluchačům Kristovým! Ti, na něž patřili farizeové jako na opovrhovaný „lid země“ (amhaarez), jenž nezná Zákona, jsou nazýváni světlem světa! Ti, jimž farizeové takřka vsugerovali, že jsou ve tmách, skoro jako pohané, ti jsou světlem, nikoli ovšem sami ze sebe, nýbrž ze světla věčného!

S křesťanem je to jako s městem na hoře. Křesťan svým životem má býti živým svědomím svému okolí (1 Kor 4, 9). Když Kristus pronesl větu: Nemůže se skryti město položené na hoře, měl pravděpodobně na mysli některé město, které posluchači při jeho řeči viděli před sebou. Podle některých to bylo město Hippos, podle jiných vyvýšené městečko Safet. Tak jako jejich pohledy jsou upřeny na některé z těchto měst, tak na ně budou upřeny pohledy světa. V duchu si představujeme, jak Pán doprovodil svá slova i posunkem směrem k městu.

A konečně poslední obraz: *Světlo na svícnu*. I tento obraz je vzat z palestinského prostředí. Denní život palestinské rodiny se odehrával většinou na dvoře před domem. Práce ustala a rodina se sešla ke skromné večeři. Hospodyně zažehla světlo a postavila na svícen, aby osvětlilo celou světnici. Nepostaví přece světlo pod kbelík — nesplnilo by svého poslání. Kbelík byl

mírou pro sypké věci asi 8,75 l, takže pod tuto míru se dala svítilna dobře ukrýt. I Ježíšův učedník musí být světlem. Světlo, jímž bude vyzařovat, jsou jeho dobré skutky. Někdy je nutno, aby příklad a dobré skutky Ježíšova učedníka byly zřejmy světu. Nikdy však jich nesmí konat jen pro svou čest a slávu. Pravý učedník Ježíšův zná jen jeden cíl: Čest a slávu Boží.

Výzvou ke konání dobrých skutků—a tato výzva platí stejně dnešním věřícím jako pokorným posluchačům Ježíšovým na hoře—je uzavřen úvod ke Kristově mohutné Horské řeči.

STARÝ ZÁKON A NOVÝ ŘÁD

„Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky. Nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit. Vpravdě zajisté pravím vám: Dříve pomine nebe a země, než by pominulo jedno písmenko nebo jediná čárka ze Zákona, pokud se to všechno nestane. Kdo by tedy zrušil jedno z těchto, třeba i nejmenších příkázání, a tak bude učit lidi, bude nejmenší v nebeském království; kdo však je bude plnit a učit, ten bude velký v nebeském království. Neboť vám pravím: Nebude-li vaše spravedlnost dokonalejší než spravedlnost vykladačů Písma a farizeů, nevejdete do nebeského království.“

Mt 5, 17–20

Horskému kázání předcházely Ježíšovy skutky, z nichž mnozí mohli usuzovat, že Ježíš nedbá o mojžíšský zákon (např. uzdravování nemocných v sobotu, což bylo považováno za porušení sobotního klidu, obcování s celníky aj.). A přece Zákon byl v té době považován v Izraeli za největší dar Boží, znamení zvláštní Boží milosti a přízně (Řím 2, 17; Gal 2, 21). Každodenní život Ježíšových učedníků a posluchačů Horského kázání byl prolut zákonnými předpisy více, než si dovedeme představit. Proto jim musí Kristus nejdříve zodpovědět otázku, jaké je jeho stanovisko ke Starému zákonu a tradicím. Vmyslíme-li se do situace Ježíšových učedníků i zástupů jej obklopujících, dojdeme k závěru, že bylo nutno, aby tak Pán učinil. Ježíš Kristus těm, kteří se počítali mezi bezvýznamné a opovrhované (amhaarez), pronesl blahoslavenství, nazval je solí země a světlem světa. Dal jim tedy přívlastky, kterých se dosud užívalo o thoře (pět knih Mojžíšových), o chrámu, o Jeruzalémě. Tím mohl u nich vzbudit dojem, že nastal konec Zákona. Z nedorozumění mohla vzniknout uvolněnost a pohrdání Zákonem. A přece Kristův postoj k Zákonu, i přes kritiku jeho novodobého nánosu, byl kladný.

Chce Zákon jednak zdokonalit, jednak očistit od rabínských přívěšků. Ježíš chce Zákon zvnitřnit a zjednodušit. Spleť velkých a malých přikázání (bylo jich v té době 248) a zákazů (365) sváděla k rafinované kasuistice a k přestupopování i nejzákladnějších přikázání, jako je např. přikázání čtvrté. Četné příkazy a zákazy nahrazuje Ježíš jediným příkazem — z něhož vše vyplývá — příkazem lásky k Bohu a bližnímu.

S plným vědomím svého mesiánského poslání zdůrazňuje, že *nepřišel Zákon nebo proroky zrušit, nýbrž naplnit*. Výraz Zákon a proroci označuje starozákonní zjevení, jak je obsaženo v Písmě svatém Starého zákona. Slavnostním ujištěním prohlašuje Spasitel neměnnou autoritu Zákona. Nevidí však jen literu, ale ducha Zákona. Zákon, který usměrňoval celý soukromý a veřejný život Izraelitů, sestával jednak z předpisů rituálních, jednak etických a právních. Současníci Ježíšovi je vždy dobře nerozlišovali. Některé předpisy ztratily svou platnost příchodem Vykupitelovým.

Tak předpisy rituální, určující způsob bohoslužby, byly předobrazy a poukazy na Mesiáše a jeho vykupitelskou smrt. Ježíšovou obětí na kříži byly dokonány a naplněny, a tak tyto ceremoniální předpisy ztratily svůj smysl. Různé právní předpisy Starého zákona tmelily lid v jeden národ Boží a oddělovaly Izraelity od pohanů, aby si uchovali víru v jednoho Boha a byli připraveni na příchod Mesiáše. I tato část Zákona byla naplněna smrtí Ježíše Krista. Vykupitelskou smrtí Kristovou byl založen svazek Nový, Nový zákon, spojující všechno lidstvo v jeden lid Boží. Avšak mravní zákon Starého zákona, obsažený v desateru, své platnosti nepozbyl. Pán Ježíš jej pouze očistil a prohloubil. I nepatrná nařízení mravního řádu zachovávají svou působnost v Novém zákoně. Jsou to zrnka vložená do starozákonního zjevení, která ponesou vždy své plody a svým novým duchem zdokonalí mravně člověka. Tento Zákon bude člověka stále zavazovat, ne však jako Starý zákon, nýbrž jako výraz ducha a smýšlení Ježíše Krista. Skrze Ducha svatého je Zákon vepsán v nitro věřících (Řím 6, 18 n. ; Zjev 22, 23).

V době Kristově vykladači Zákona mnoho diskutovali o velkých i malých přikázáních Zákona, takže se Zákon stával pro lid nesnesitelným břemenem. Tuto farizejskou a zákonickou „spravedlnost“ Ježíš zavrhuje. Pro něho

je Zákon výrazem vůle Boží a nikoliv předmětem učených a třeba i duchaplných hádek. Před Ježíšem Kristem a jeho Otcem má cenu jen to plnění Zákona, jehož kořeny nejsou v liteře, nýbrž v duchu. Co to znamená, v čem spočívá podstata nové spravedlnosti a její zvnitřnění, ukazuje pak Spasitel na několika příkladech.

SMYSL PÁTÉHO PŘIKÁZÁNÍ

„Slyšeli jste, že bylo řečeno předkům: Nezabiješ! Kdo by zabil, propadne soudu. Já však vám pravím: Kdo se hněvá na svého bratra, propadne soudu. Kdo pak řekne svému bratru ‚raka‘, propadne veleradě, a kdo řekne svému bratru ‚blázne‘, propadne pekelnému ohni. Proto podáváš-li svůj dar na oltář a tam se rozpomeň, že tvůj bratr má něco proti tobě, zanech tam svůj dar před oltářem a jdi se dříve smířit se svým bratrem; potom přijď obětovat svůj dar. Vyrovněj se rychle se svým protivníkem, dokud jsi s ním na cestě, aby tě snad tvůj protivník nevydal soudci a soudce tě nevydal biřicovi a ty abys nebyl uvržen do žaláře. Vpravdě ti pravím: Nevyjdeš odtamtud, dokud nezaplatíš poslední haléř“.

Mt 5, 21–2

Ježíš Kristus slavnostně prohlásil v Horském kázání, že od svých požaduje dokonalejší spravedlnost, než byla spravedlnost vykladačů Písma a farizeů. V čem spočívá podstata této nové spravedlnosti, ukazuje na několika příkladech (Mt 5, 21–48). První příklad se týká pátého přikázání Desatera.

Hospodin řekl na Sinaji: Nezabiješ (Ex 20, 13). Na překročení tohoto přikázání byl stanoven trest smrti (Ex 21, 12). Proto, podle výkladu zákoníků, byl vrah odevzdáván soudu. Byl to místní soud tří nebo sedmi soudců, kteří v jednotlivých městech soudili. Tento zákon znali Ježíšovi posluchači ze synagog, kde bylo vykládáno Písmo svaté Starého zákona. Kristus nezavrhuje toto Boží přikázání, nýbrž tehdejší výklad zákazu vraždy, jako by Bůh nepožadoval ničeho více, než varování se hříchu, tj. v tomto případě vraždy. Není hříšný teprve vlastní skutek, ale hřích předchází skutek; je třeba se varovat všeho, co ke hříchu přivádí, je třeba se varovat již příčin, které vedou k vraždě, tj. hněvu. Spasitel chce zdůraznit, že v očích Božích je již hříšný hněv, jenž vedl k vraždě a trestný jako vražda sama. Se stejnou autoritativností a samozřejmostí, jako kdysi Jahve psal základní požadavky mravnosti na kamenné desky, stanoví Ježíš požadavky své nové spravedlnosti. Staví do jedné řady vnější čin s vnitřním smýšlením, z něhož skutek vychází.

Jako dobří právníci dovedli zákoníci posuzovat přestupky a stanovit soudní kompetenci. Ani Pán Ježíš se nestaví proti soudu a soudcům, ale poukazuje na to, co rozhoduje před Bohem — na vnitřní smýšlení. Ze špatného smýšlení vycházejí urážlivá slova, spory, vraždy. A tak různé skutky a přestupky mají tutéž příčinu. A jestliže tato nebude odstraněna, bude plevel odstraněn jenom s povrchu, ale kořeny zůstanou. Jenom justicí se svět nezmění, ale změnou člověka a jeho smýšlení. Duch smířlivosti je požadavkem Horského kázání. A tento duch podle Ježíšových slov je důležitější než kult v chrámě. Reforma srdcí je důležitější než reforma ritu. Jsou lidé, kteří zachovávají rubriky a ceremoniel do posledního puntíku, ale jejich poměr k bližnímu je neslučitelný s duchem evangelia.

Praví-li tedy Ježíš, že kdo se hněvá na svého bratra, je hoden soudu, mluví obrazně a chce naznačit, že skutek, který svou podstatou náleží před soud, měl svůj původ a kořen v hněvivosti, a proto již hněv je hoden soudu. Chce říci: Hřích se rodí v nitru člověka. Hříchem není jenom skutek, nýbrž již smýšlení, jež si stejně zaslouží trestu jako vlastní hříšný skutek. Vědomé a dobrovolné hnutí hříšného hněvu je trestuhodné a jeho hříšnost se stupňuje podle vnitřní mravní viny. Toto stupňování je obsaženo v dalších Ježíšových slovech: „Kdo pak řekne svému bratru ‚raka‘, propadne veleradě.“ „Raka“ je aramejské slovo a znamená asi tolik jako „prázdna hlava“, „hlupák“. Z talmudu se dovídáme, že v Ježíšově době to byla častá nadávka. Ježíš zde přechází z profanního charakteru věci k charakteru náboženskému. V křesťanském společenství, jako děti jednoho nebeského Otce, jsme navzájem bratry v Ježíši Kristu a nadávkou bratru tudíž je urážen sám Ježíš. Proto urážka bratra má charakter náboženský a náleží před nejvyšší soud, veleradu, která rozhodovala o přestupcích rázu náboženského (např. rouhání).

Ježíš pokračoval: „Kdo řekne svému bratru ‚blázne‘, propadne pekelnému ohni.“ Na první pohled zdá se nám trest pekelného ohně za nadávku bláznů tvrdý a nepochopitelný, avšak posluchači Ježíšovi dobře rozuměli tomuto stupňování přestupků a trestů. V řeckém textu Matoušova evangelia stojí „móros“, což se rovná hebrejskému „moraa“ nebo „nabhal“ a znamená v tehdejšímu pojetí člověka, který je postaven na roveň tomu, kdo je vy-

loučen ze společenství Izraele. Byl to tedy v duchu Ježíšovy doby jakýsi druh exkomunikace. Proto Kristus posuzuje tuto nadávku tak vážně a stanoví pro ni trest věčného ohně. Ježíšova slova se nesmějí chápat doslovně, jako by jimi byly stanoveny tresty za hněv a jeho projevy. Na příkladech se pouze ukazuje, že nejenom dokonaná vražda, ale i hněv, vlastní kořen hříchů proti pátému přikázání, je trestný. Trojí soud je uveden pouze k znázornění různé velikosti viny hněvu. Ježíš chce čistě náboženskou myšlenku znázornit plastickým způsobem, který by byl přístupný a srozumitelný posluchačům.

Na příkladě pak ze života (v. 23 - 24) a na podobenství ukazuje Spasitel, že společenství s Bohem není možné bez bratrského společenství s lidmi. Příklad: Mezi dvěma bratry byla nesrovnalost. Jeden jde do chrámu k oběti. Rozpomene se, že je ve sváru s bratrem. Smířlivost stojí výše, než i tak bohumilý skutek, jakým je oběť. Proto slova Spasitelova: „Zanech svůj dar před oltářem a jdi se dříve smířit se svým bratrem.“

Podobenství: Šlo asi o majetkový spor. Takové spory byly rozhodovány buď trojicí soudců laiků nebo jedním soudcem z povolání. Podle izraelského práva se musily dostavit současně obě strany, jinak nebyla žaloba přijata. Jakmile soudní řízení začalo, nebyl již smír možný a soud byl nemilosrdně skončen. Smysl podobenství: Člověk v životě je stále na cestě k Božímu soudu. Dlužníkem je ten, kdo ublížil bližnímu. Věřitel ten, jemuž bylo ublíženo. Soudcem je Bůh. Jakmile člověk dojde neusmířen k soudu — smrti, Božímu soudu — není již odvolání a smilování.

SMYSL ŠESTÉHO A DEVÁTÉHO PŘIKÁZÁNÍ

„Slyšeli jste, že bylo řečeno: Nezcizoložíš! Já však pravím: Každý, kdo hledí na ženu s hříšnou touhou, již s ní zcizoložil ve svém srdci. Jestliže je ti tvé pravé oko kamenem úrazu, vylup je a odhoď od sebe; neboť je pro tebe lépe, aby jeden z tvých údů zahynul, než aby celé tvé tělo bylo uvrženo do pekla. A jestliže je ti tvá pravice kamenem úrazu, usekni ji a odhoď od sebe; neboť je lépe pro tebe, aby jeden z tvých údů zahynul, než aby celé tvé tělo přišlo do pekla. Také bylo řečeno: Kdo propustí svou manželku, ať ji dá propustný list. Ale já vám pravím: Každý, kdo by propustil svou manželku – vyjma pro cizoložství – uvádí ji do cizoložství; a kdo by propuštěnou pojal za manželku, cizoloží.“

Mt 5, 27–32

Když Spasitel uvedl všeobecné zásady o svém vztahu k Starému zákonu, ukazuje nyní na jednotlivých příkladech, jak to myslel, když řekl, že nesmí být ztraceno ani jediné písmeno Starého zákona, že nepřišel, aby Zákon zrušil, ale aby jej zdokonalil. Ukazuje vážnost následků, které musí neodvratně očekávat ten, kdo Zákon přestupuje i v nejmenších proviněních. Uvádí nejtěžší oběti, jimiž se má předejít každému porušení Božího příkazu. Tato hrozná vážnost se nikde nezastavuje, ani tam ne, kde Starý zákon z lidské slabosti povoloval ještě jakési zmírnění. Neruší Starý zákon; přináší naopak zdokonalení tím, že provždy odstraňuje všechny přehrady, které ve Starém zákoně omezovaly požadavky nejvyšší mravnosti.

Od pátého přikázání přichází Spasitel k šestému a devátému přikázání. Starý zákon v Desateru zakazoval cizoložství, hájil práva muže a ženy, chránil rodinná pouta, základ to každé lidské společnosti. V době Kristově se však projevovala snaha vykládat manželské právo volně a zvláště mužům bylo dovoleno propuštění manželky mnohdy i z nepatrné příčiny.

Podobně jako v pátém přikázání, jde Kristus opět až ke kořenům hříchu s přísností, která se nezastavuje ani před největšími oběťmi. Zakazuje nejenom dokonané smilstvo, ale opět to, co ke smilstvu a ke hříchu vede.

Je třeba nasadit sekýru tam, kde tkví kořen hříchu. Uzavírá pramen, z něhož prýští kalná voda. Dusí jiskru, z níž vzniká nebezpečný požár. Ve věcech, kde jde o bytí lidstva, nezná Kristus falešných ohledů. Někdy se zdá Kristův příkaz tvrdý. Kde jde o celek, není možné přihlížet k jednotlivostem. Duch Kristův: radikalismus z lásky. Ústupek v principech by nebyla láska, ale slabost. Kristus zasahuje onu — v nejvnitřnějším úkrytu — vášnivou žádostivost, která ohrožuje čistotu a trvání manželství. Hřích se rodí v srdci a Kristus chce mít lidi bez hany, nejenom zevně, ale i vnitřně, mravně čisté děti Boží. A pro Krista je hřích něčím tak strašným, že se mu žádná oběť nezdá příliš velkou, když slibuje ochranu před hříchem. Nejen hmotný majetek, ale údy vlastního těla — obrazně řečeno — se mají bez váhání obětovat, jestliže je tak možno vyhnout se hříchů a jeho následku, věčné smrti. I kdyby nějaký majetek byl tak drahocenný jako oko a tak nepostradatelný jako pravá ruka, musí mít následník Ježíšův sílu a odvahu zřici se ho, kdyby se stal pohoršením a kdyby hrozil uvrhnout do hříchu a jím do věčné záhuby. Pro Krista je hřích obludou, na niž se nesmíme ani okamžik smířlivě dívat. Podobenstvím oka a ruky chtěl Spasitel zdůraznit cenu nové spravedlnosti, pro kterou žádná oběť není těžká. Nebylo míněno vyplnění doslovné a Ježíšovi posluchači obrazné řeči Mistrově rozuměli; z jeho příkladů dovedli vyvodit obecné zásady. Je to zase jeden z příkladů lidového a živého charakteru Horské řeči. Pro posluchače Ježíšovy, řeč bez metafor, hyperboly, paraboly nebyla strhující a neměla pro ně pravé příchuti. Také z prvokřesťanských dob neznáme příkladu, že by si někdo chtěl utnout ruku nebo vyloupnout oko. To byly výstřelky dob pozdějších, když se zrodilo uctívání litery a místo zdravého úsudku se objevil fanatismus.

V případě rozloučení manželství snažil se Starý zákon zajistit ochranu slabšího člena tím, že předpisoval lístek zápuďný. Připouštěl rozloučení manželství; plnou to rozluku s právem nového provdání i pro ženu, a to jak se praví na jiném místě „pro tvrdost srdce Židů“ (Mt 19, 8). To tedy byla shovívavost k lidské slabosti. Kristus nechce o takové shovívavosti ani slyšet. Kdo svou manželku propustí, vydává ji v nebezpečí cizoložství. Musí tento čin, na němž nese spoluvinu, zodpovědět také před Bohem. Může tu být jen

ještě jedna výjimka, když totiž žena předtím porušila manželskou věrnost. Potom také nese sama odpovědnost za další následky a ani muž, jemuž nezachovala věrnost, není pak poután alespoň k vnějšímu spolužití s ní. Vnitřní pouto tím však není rozvázáno: kdo takovou ženu, i tak dalece podle práva rozvedenou, pojme za manželku, dopustí se cizoložství, neboť co Bůh spojil, člověk nemůže rozloučit (Mt 19, 6) a jenom Bůh může zde rozloučit smrtí. Katolická církev proto ve smyslu Kristova učení nedovoluje tedy manželskou rozlukou, nýbrž připouští z vážných důvodů jen rozvod.^{6/}

To bylo Boží zařízení od počátku a Kristus opět obnovuje tento Boží zákon v jeho plné čistotě; jest odstraněno každé omezení, před nímž se Starý zákon zastavil z ohledu na lidskou slabost.

„Opět jste slyšeli, že bylo řečeno předkům: Nebudeš křivě přísahati a splníš, co jsi Pánu přísahal. Já však vám pravím: Vůbec nepřísahajte, ani při nebi, poněvadž je to trůn Boží, ani při zemi, protože ji má Bůh za podnož, ani při Jeruzalému, poněvadž je městem velkého krále, ani při své hlavě nepřísahaj, protože jediný vlas nemůžeš učiniti ani bílým, ani černým. Vaše řeč však budiž: Ano, ano – ne, ne! Co nad to jest, ze zlého jest.“

Mt 5, 33–37

Snad u všech národů starověku se vyskytuje přísaha. Má svůj původ v nedůvěře v pravdomluvnost druhých. Také ve Starém zákoně je často připomínána přísaha. Židé přísahající dovolávali se Boha, aby potvrdili pravdu svých slov, anebo zdůrazňovali přísahou, že dodrží, co slibují. Přísaha byla dovolena, ba někdy i přikázána, jako: Bylo-li komu něco svěřeno v opatrování, ale nebylo svědků, kteří by pravdu dotvrdili (Ex 22, 10 n.). Když byl spáchán nějaký zločin a bez přísahy nebylo možno viníka vypátrati (Lev 5, 1). Popřel-li kdo, že někomu něco odcizil, nebo zpronevěřil (Lev 6, 3). Podle ustanovení Zákona přísahal Izraelita „ve jménu Hospodinově“ (Dt 10, 20; Dt 6, 13). Ve starší době si Izraelité přísahy velmi vážili a brali ji vážně (Jos 9, 15–19), teprve později bylo přísahy zneužíváno a přísahalo se — jak je tomu dodnes v některých, zvláště v jižních zemích — při každé příležitosti. K podstatě přísahy náleželo vyslovení jména Božího; protože však se zakazovalo jeho zneužívání, měla zde židovská kasuistika pole působnosti. Aby jméno Boží nebylo často a zbytečně vyslovováno, bylo nahrazováno věcmi, které jsou v jasném vztahu k Bohu. Přísahalo se při nebi, které podle proroka Izaiáše (66, 1) je Božím trůnem, nebo při zemi, která je podnoží jeho no-

hou, při Jeruzalému, který je vyvoleným městem Božím. Oblíbenou přísežní formulí byla slova: „Při životě tvé hlavy.“

Proti častému a zbytečnému přísahání vystupuje Kristus v Horské řeči. Nezakazuje přísahy absolutně, ale v novém řádu nemá být zárukou pravdy dovolávání se jména Božího, nýbrž život v Bohu a pro Boha. Ježíš Kristus požaduje od svých pravdomluvnost a upřímnost. Jestliže je přísaháno při nebi, nebo při zemi, jestliže se Izraelita dovolává Jeruzaléma, když člověk dává vlastní hlavu jako zástavu, potom to vše má smysl jen tehdy, když se přitom myslí na toho, jenž kraluje v nebesích, jenž učinil zemi podnoží svých nohou, jenž zvolil Jeruzalém za místo svého pobytu a který vládne životem a smrtí člověka. Křesťanu má však být Bůh příliš vznešený, než aby ho vtahoval do obchodů tohoto světa, aby ho činil svědkem nebo ručitelem lidského slova. Konečně jen selhání lidské čestnosti a věrnosti k bližnímu učinilo přísahu nutnou. Spasitel chce však opět obnovit v člověku všecko dobré v celé dokonalosti. Především chce učinit základním zákonem svého království zákon nezištné lásky k bližnímu. A pak je každá přísaha zbytečná. Je třeba, aby bližní mohl stavět na každém slově Ježíšova učedníka tak jistě, jako kdyby bylo dáno pod nejsvětější přísahou. Jeho řeč má být jasná a prostá. Řekne-li „ano“, tedy ať je to ano úplné; řekne-li „ne“, tedy ať to ne je čestné, přímé. Všechno, co jest nad to, každé ujišťování, dovolávání se nebe nebo země, jest pochybností, kterou vkládáme do základu křesťanského vztahu mezi lidmi.

Ideálem mezi křesťany by bylo, kdyby v jejich vzájemných vztazích nebylo vůbec třeba přísahy. Kde však je toho přece třeba, a někdy snad neexistuje ani jiného prostředku k potvrzení pravdy, nechť se přísahá s plným vědomím velikosti přísahy.

NEODPLÁCEJTE ZLO ZLEM!

„Slyšeli jste, že bylo řečeno: Oko za oko, zub za zub. Já však vám pravím: Neodpírejte zlému, nýbrž udeří-li tě kdo po pravé lici, nastav mu i druhou; a tomu, kdo se chce s tebou soudit a vzít ti suknicí, nech mu také plášť; a nutí-li tě kdo na jednu míli, jdi s ním dvě míle. Kdo tě prosí, tomu dej; a kdo si chce od tebe vypůjčit, od toho se neodvracej!“

Mt 5, 38-42

Ve starověkém zákonodárství se nejednou vyskytuje dovolení odplaty bezpráví (tzv. lex talionis, odvozený ze zásady: talis poena, qualis culpa, tj. takový trest, jaká vina). Zásada byla prohlášena např. Solonem v Řecku a byla přijata i do práva římského (zákon dvanácti desek). V zimě r. 1901-2 byl francouzskou vědeckou výpravou nalezen v Susách zákoník budovatele staré babylónské říše Chamurabiho (monolit vysoký 2¹/₂ m, popsán klínovým písmem), kde jsou stanoveny velmi tvrdé zásady odvetného práva. Tak se např. v zákoníku stanoví: Vyloupne-li někdo oko muži svobodnému, bude jemu oko vyloupnuto. Zlomí-li kost jinému, bude jemu kost zlomena. Jestliže někdo jinému stejného stavu vyrazí zub, bude mu vyražen zub. Odvetné právo se vyskytuje i v Zákoně izraelském. Tak čteme v Exodu: „Ať dá viník život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, ránu za ránu, modřinu za modřinu“ (21, 23-25). Nám, kdo jsme již vyrostli v křesťanství, zdá se tento zákon, vyskytující se dokonce i v bibli, nepochopitelný. Ale měl také svůj cíl. Cílem tohoto zákona bylo krotit násilnictví, protože Orientálec byl snadno náchylný k odplatě a ta bývala větší než vina. Sloužil k tomu, aby nezkrotný pud odplaty byl držen v mezích. I ve Starém zákoně to byl ústupek lidské slabosti a hříšnosti.

Ježíš Kristus v Horském kázání opět zdokonaluje Starý zákon. Nikterak nechce rušit právní řád, jeho slova nejsou proti světskému zákonodárství. Světská moc má nejenom právo, ale i povinnost hájit práva poddaných a trestat ty, kdo právo porušují. To, co Kristus v Horském kázání požaduje, není otrocká morálka, nýbrž heroismus, vysoký stupeň sebezpřemáhání. Proti zákonu odplaty stanoví Ježíš zákon lásky. Na několika lidových, skoro paradoxních příkladech ze života ukazuje smýšlení nového člověka: — Udeřili tě kdo po pravé líci, nastav mu i druhou. Úder, políček bývá zpravidla do líce levé. Jak vysvětlit výrok Spasitelův? Udeření v pravou líc osvětluje talmud. Zvláštní urážkou bylo udeření hřbetem ruky, tedy skutečně úder v pravou líc. Zákon požadoval za takový úder dvojnásobné bolestné. Požadavek Kristův je vznešený. Je třeba velkého sebezáporu k neoplacení urážky, zvláště jde-li o urážku mimořádně potupnou. — Kdo se chce s tebou soudit a vzít ti suknicí, nech mu také plášť. Vrchní plášť byl hlavní součástí palestinského oděvu. Chudým sloužil i za noční příkrývku, takže byl šatem zákonem chráněným. Spasitel chce tímto drastickým příkladem zdůraznit, že člověk má být připraven i k největší oběti, jde-li o zajištění míru s bližním. — Nutí-li tě kdo na jednu míli, jdi s ním dvě míle. Zde jde o jakýsi druh pracovní povinnosti. Královští kurýři, úředníci, vojáci měli právo používat služeb kohokoliv k vyplnění svěřených úkolů. Tak byl např. Šimon Cyrenský donucen nésti Kristu kříž. Římská míle byla asi 1,5 km. — Kdo si chce od tebe vypůjčit, od toho se neodvracej. V Izraeli byl každý sedmý rok zasvěcen Bohu (tzv. rok sobotní), kdy izraelští věřitelé nesměli vymáhat dluh na dlužnících a tak se stávalo, že pro blízkost sedmého roku odpírali bohatí Izraelité chudým soukmenovcům půjčku.

Ke správnému chápání příkladů je znovu nutno podotknouti: Příklady netřeba brát doslovně. Ježíš chce těmito názornými příklady přivést posluchače ke smýšlení lásky, k duchu, který má ovládat Kristova učedníka v poměru k bližnímu a ne snad stanovit nové civilní právo. Chce dát životu těch, kteří ho následují, novou velikost a hloubku, která se blíží velikosti Boží. Tím, že Kristus volí několik příkladů, chce ukázat, že učedníci Ježíšovi mají v nejrozumnějších životních okolnostech projevit smýšlení lásky. Z Horského

kázání nesmíme vyjmout a izolovat jedno nebo druhé slovo a to pak považovat za jedinou normu. Potom bychom dospěli k nemožným požadavkům. „Neodpírejte zlému.“ Tato věta nesmí být vytržena ze souvislosti. Jednotlivé věty Horského kázání mají svůj smysl a jsou jednoznačné a jasné v souvislosti celé nauky Kristovy. Kristovy požadavky jsou pak něčím, co je s Boží milostí možností. V tomto případě je to požadavek velkodušnosti, oproštění se od egoismu.

Ke stejnému smýšlení nabádá sv. Pavel, když píše Římanům: „Nebuďte moudří jen sami pro sebe. Nikomu nesplácejte zlé zlým. Hleďte si dobře přede všemi lidmi. Je-li možno, pokud to závisí na vás, žijte v pokoji se všemi lidmi... Nedávej se přemáhati zlem, nýbrž přemáhej zlo dobrem“ (12, 16 n.). A když Korintští vedli spory o majetek, vytýká jim sv. Pavel jejich nekřesťanské jednání: „Pravím to k vašemu zahanbení. Což není mezi vámi žádný moudrý člověk, který by mohl rozsoudit své bratry?... Vůbec to už je vaše chyba, že máte mezi sebou soudy. Proč raději bezpráví nesnášíte? Proč raději škodu netrpíte? Ale vy bezpráví působíte a ubližujete, a to bratřím.“ (1 Kor 6, 5 n.). První křesťané brali nauku Páně vážně, jsouce proniknutí jeho slovy: „Blaženější je dávatí než brátí“ (Sk ap 20, 35).^{7/}

DOKONALÉ VYPLNĚNÍ ZÁKONA — LÁSKA

„Slyšeli jste, že bylo řečeno: Miluj svého bližního a v nenávisti měj svého nepřítele. Ale já vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdož vás pronásledují; tak budete dětmi svého Otce v nebesích, který dává vycházeti slunci na zlé i dobré a sesílá déšť na spravedlivé i nespravedlivé. Neboť milujete-li jen ty, kdo milují vás, jakou budete mít odplatu? Což nečiní totéž i celníci? A budete-li zdraviti jen své bratry, co zvláštního činíte? Což to nečiní i pohané? Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.“

Mt 5, 43–48

Ve velkém přikázání lásky, která se nevyhýbá ani nepřátelům, dosahuje křesťanská spravedlnost, prohlášená v Horském kázání, svého vrcholu. Kristus staví proti sobě lásku k bližnímu Starého zákona a lásku novou, dokonalější, která musí být základním rysem následovníků Kristových. První část 43. verše: „Milovati budeš svého bližního“ čteme ve Starém zákoně v knize Leviticus (19, 18). Avšak další slova, která uvádí Spasitel: „Slyšeli jste, že bylo řečeno... v nenávisti měj svého nepřítele“, nikde v Písmě sv. nečteme. Jak tedy mohl Kristus tato slova říci a jak jim rozumět? Jejich pozadí je historické.

Když přišel Izrael z Egypta do země Kanaan, hrozilo mu od pohanských obyvatel země nebezpečí, že bude sveden k modloslužbě a odvrátí se od Hospodina. Proto postavil Hospodin mezi vyvolený národ a ostatní národy přehradu. Izraelité nesměli uzavírat s pohany smluv a vstupovat s nimi v manželství. Byly zakázány různé zvyky, rozšířené u pohanských národů; i do hodovní síně doprovázel Izraelitu zákon Mojžíšův a zakazoval mu, co bylo pohanům dovoleno. Z tohoto původního odlišování od druhých národů se začala časem vyvíjet opravdová nenávist k pohanům a cizincům. Synagoga v době Kristově chápala pojem „bližní“ velmi úzce a z cizinců byl jim bližní

jen ten, kdo přistoupil k židovství. Četnými doklady z talmudu i ze starověkých spisovatelů možno nejednou prokázati tvrdý postoj Izraelitů Ježíšovy doby k pohanům a cizincům. Tak talmud zakazoval pomoc pohanské rodičce, vrácení nalezené věci, vysvobození pohana, zasypaného v sobotu v troskách domu a j. Římský historik Tacit uvádí tvrdost a nepřátelskou nenávist ke druhým jako důvod zbohatnutí.

Nedokonalý starozákonní zákon lásky zdokonaluje Kristus, když do příkazu lásky včlenil příkaz lásky i k nepříteli. Křesťanská láska nezná přehrad. Je odstraněno národní rozlišování; Kristus zbořil ohradu, oddělující Židy a pohany, a stal se nositelem míru (Efes 2, 14 n.). Avšak s tím se nespokojí. Také stěna osobního nepřátelství musí padnout a láska Kristova objímá i nepřátele a modlí se za něho k Bohu, společnému Otci. Důvodem čisté křesťanské lásky není vlastní prospěch, není to také pouhý přirozený svazek, který poutá k sobě lidi, ale společný Otec všech v nebesích. Před ním jsou si všichni lidé rovni. Čím jsou a co mají, mají od něho. Jestliže přijal křesťana za své dítě, je to jeho milost, jež nebyla ničím zasloužena. Chce být Otcem všech, jako také všem udílí svoje přirozené dary, oblažující sluneční svit i zúrodňující déšť, jež dává dobrým i zlým, spravedlivým i nespravedlivým. Jako Otec, i dítě tohoto Otce má být dobré ke všem lidem, jako ke svým bratřím. V tom je křesťanské uspořádání světa nové vůči přípravnému řádu spásy Starého zákona, že objímá všechny stejně. Bude-li zlo odpláceno zlem, nebude přemoženo — odstraněno ze světa. Moc zla se musí zlomit láskou učedníků Ježíšových. Kdo nebude chtít nic slevit ze svého práva, cti, nároků, nenajde cesty k míru. Tu nastoupí člověk jen tehdy, jestliže se vymaní z okovů svého já, vyrosté sám nad sebe. Je třeba vidět věci nejen z vlastního já, ale z Boha. Pak se zjistí, že právo nebo neprávo není vždy jednoznačné, že věci, které jsou příčinou sporu nejsou vždy tak důležité, jak jsme se domnívali. Pak se zjistí, že mír je důležitější než prosazení svého vlastního stanoviska. A především se poznává, že duch Boží je docela jiný než duch lidí. A růst v tomto Božím duchu — jak nám jej ukázal Kristus — vede z malosti k velikosti, ze sobectví k lásce a pak se stává možnou a skutečnou i láska k nepříteli. Jeden Otec v nebesích a jedna velká Boží rodina na zemi, spojená

jedinou velikou křesťanskou láskou, jež má v Bohu svůj vzor a poslední důvod — to je a tím má být království Kristovo. Svoje osvědčení má v lásce k nepříteli, kde každá jiná láska selže.

Dvěma příklady činí Spasitel požadavek křesťanské lásky ještě zřetelnějším. Vydatným pramenem příjmů římské říše byly nepřímé daně, clo a mýto. Tyto daně nevybíral stát svými úředníky, nýbrž je pronajímal jednotlivcům, nebo celým společnostem. Výběrčí daní se nazývali celníci (latinsky publicanus, odtud české publikán). Pronájem se dal veřejnou dražbou. Kdo nejvíce nabídl, zvítězil. Protože částka za pronájem se platila předem, mohli si clo pronajímat jen lidé zámožnější nebo společnosti. Takové organizace pak byly metlou obyvatelstva, protože poplatky byly určovány libovolně, cla byla pronajímána výběrčím a tak docházelo k několikanásobnému vydírání. Jednotliví nájemci hleděli co nejvíce vyzískati. Proto byli tak nenáviděni u lidu a slovo celník bylo pro Židy tolik jako veřejný hříšník. V Palestině byla zmnožena obecná nenávist ještě odporem z důvodů vlasteneckých, (řekli bychom: kolaboranti římských okupantů)⁷ a náboženských (vybírání daní pro pohany). A jestliže tito opovrhovaní celníci mají lásku k těm, kdo je milují, pak ti, kdo chtějí být dokonalejší nad tyto „veřejné hříšníky“, musí projevovat lásku dokonalejší.

Dodnes klade východní slušnost zvláštní důraz na pozdrav. Opominutí pozdravu je urážkou a ještě větší urážkou je neopětování pozdravu. Pozdravení toho, kdo je nám milý, je i pro pohany⁸/ samozřejmostí, avšak Spasitel od svých vyžaduje více než přirozenou lásku, jakou mají ostatní. Jako pohnutku k této lásce uvádí motiv nejúčinnější, dokonalost a dobrotu Boží, která musí být vzorem mravního jednání pro každého člověka: „Buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec!“ Bůh je velkodušný, není pomstychtivý. Dává slunce spravedlivým i hříšníkům. Člověk, který se chce řídit duchem Božím, stává se účastným této velikosti.

SPRAVEDLNOST PRO CHVÁLU LIDSKOU

„Hleďte, abyste nekonali svou spravedlnost okázale před lidmi. Jinak nebudete mít odměnu u svého Otce v nebesích. Když tedy dáváš almužnu, nevytrubuj před sebou, jak to činí pokrytci v synagogách a na ulicích, aby je lidé ctili. Vpravdě vám pravím: dostali svou odměnu. Když však dáváš almužnu, ať neví tvá levice, co činí pravice, aby tvá almužna zůstala skryta a tvůj Otec, který vidí ve skrytu, ti odplatí.“

Mt 6, 1–4

Když Ježíš Kristus ukázal podstatu nové spravedlnosti proti farizejskému výkladu Zákona, mluví o nové spravedlnosti z praktické stránky, jak ji vykonávat. Ukazuje to na třech příkladech: almužně, modlitbě a postu. Tyto tři projevy zbožnosti považovali totiž Židé za zvlášť bohumilé (Dan 4, 24; Sir 3, 31, — 4, 10). Spasitel je u svých učedníků předpokládá. Křesťanství není jenom vnitřním životem, ale skutkem z bohaté niternosti. Tyto formy zbožnosti jsou podmíněny dobou a lidmi. Ježíš klade hlavní důraz na smýšlení, v němž jsou vykonávány. Bůh nechce nejdříve tyto skutky, ale dříve člověka a srdce člověka. U Ježíšova učedníka záleží hlavně na úmyslu a smýšlení. Ne u lidí, ale u Boha musí hledat odměnu.

Všude, kde náboženství neodumřelo, projevuje se z vnitřního přirozeného tlaku také vnějšími úkony. Tyto projevy jeho života jsou podstatně všude stejné, poněvadž tkví v podstatě každého náboženství. Středem je vždy styk se samotným božstvem, modlitba všeho druhu a podoby. Spojuje člověka bezprostředně s Bohem, aby jej uznal za svého pána, aby jej prosil za jeho dary a odměnu, aby mu děkoval za jeho dobrodiní, aby mu dal dostiučinění za svoje hříchy a pochybení. Od přirozenosti člověk cítí, že musí Bohu přinést oběť, že odříkáním a obětí musí si naklonit Boha, že musí činit za svoje

hříchy pokání, projevující se třeba postem. Náboženská společnost zavazuje konečně lidi pevným poutem, sdružuje je navzájem a povzbuzuje k dobročinnosti pro Boha. Všechny tyto dobré skutky byly ovšem také konány v jediném pravém náboženství před Kristem u Židů. Nemůže jich postrádati ani dokonalé náboženství křesťanské. Spasitel nechce zničit, co Bůh dobrého vložil do lidské přirozenosti a ještě méně chce rušit Starý zákon. Spíše svou milostí a svou nadpřirozeností staví na lidské přirozenosti; chce ji očistit, zušlechtit a pozvednout. Proto nepotřebuje svým učedníkům teprve předpisovat úkony, jež jsou ve všech náboženstvích. Je samozřejmé, že se jeho učedníci budou také modlit, postit, dávat almužnu a konat dobré skutky. V tom spočívá náboženský život a Kristus přišel, aby právě tento život znovu podnítil a zdokonalil.

Kristův příkaz k vyšší spravedlnosti by mohl svést i učedníky k duchovní pýše a snaze, aby „byli viděni od lidí“, proto slova Spasitelova: „Když dáváš almužnu, nevytrubuj před sebou...“ Je nutno přiznat, že o chudé bylo lépe pečováno než u okolních pohanských národů, ale nejednou dalo se tak jen pro lidskou chválu. Ježíš však klade důraz na dobrý a čistý úmysl. Vyjadřuje to plastickým: „Nevytrubuj před sebou...“ Zdá se, že slova nejsou řečena jen obrazně. Podle některých exegetů byli chudí svoláváni trubením. Ve skutečnosti dárce chtěli tím na sebe upozornit. Dárce větších částek míval v synagoze čestné místo. Snad má Spasitel na mysli i chrámové pokladnice v podobě trub. Někteří dobrodinci házeli své dary, aby se mince úderem roz-zvučely a tak upozorňovaly na jejich „dárce“. Ti již tedy přijali svou odměnu. Evangelista zde užívá řeckého termínu *apechúzin*, který je běžným výrazem na kvitancích té doby (papyry), asi jako naše bývalé obchodní „s díky přijal“. Konali dobro pro lidskou chválu, dostalo se jim jí a nemají již, co by očekávali.

Požadavek udělovat almužny ve skrytu je znám i z talmudu, takže by se mohlo zdát, že Kristus neřekl nic nového. Ježíš jde však hlouběji, až ke kořenům náboženského života. Požaduje netoliko, aby dárce nečinil dobro z ohledů lidských; požaduje dokonce skrytost před sebou samým, aby zamezil duchovní pýše a zalíbení ve svém já, což vyjadřuje obrazným rčením

„ať neví tvá levice, co činí pravice“. Almužna je projevem zbožnosti, který nejméně může uniknouti pozornosti ostatních a který nejvíce svádí k okázalosti. A právě při tomto úkonu zbožnosti, který se nejvíce projevuje navenek, požaduje Pán, aby myšlenkové zaměření k Bohu ovládlo celého člověka, aby ani sám si neuvědomoval, že jest to on, jenž prokázal bližnímu dobrodiní. Stačí podle slov Kristových, že Bůh byl uctěn. Almužna má špatný zvuk. Ale v Horském kázání nejde o otázku sociální nebo o hodnocení či odmítání určitého hospodářského systému. Kristus chce pouze říci: Když někdo dává almužnu, nechť tak činí v pravém duchu.

„A když se modlíte, nebuďte jako pokrytci! Ti se modlí s oblibou v synagogách a na rozích ulic, aby je lidé viděli. Vpravdě vám pravím: Dostali svou odměnu! Když se však modlíš ty, vejdi do své komůrky, zavři dveře a modli se k svému Otci, který je ve skrytu; a tvůj Otec který vidí ve skrytu, ti odplatí. Když se modlíte, nebuďte mnohomluvní jako pohané, kteří se domnívají, že budou vyslyšeni pro svou mnohomluvnost. Nenapodobujte je tedy! Ví zajisté váš Otec, co potřebujete, dříve než ho poprosíte.“

Mt 6, 5–8

Ve středu Horského kázání jsou slova o modlitbě: vždyť srdcem křesťanského života je právě modlitba. Zákon modlitby je zákon víry a života. A uprostřed Ježíšových slov o modlitbě je modlitba Páně — Otčenáš — o níž praví prvotní Církev (Tertullian), že je dokonalým shrnutím celého evangelia. Musí však být modlitba v duchu Kristově, nikoli v duchu farizeů.

Spasitel zde nikterak nezavrhuje — jak bývá někdy nesprávně chápáno toto místo Horského kázání — veřejnou, společnou modlitbu. Jak je zřejmo ze souvislosti těchto veršů Matoušova evangelia a z celkového ducha kázání, odsuzuje pouze nevhodný způsob některých modliteb, zvláště modliteb farizeů. V době Kristově obvyklou dobou modlitby byla ranní (9 hodin) a odpolední hodina (3 hod.) chrámových obětí. V tuto dobu se modlil Izraelita na místě, kde právě byl. A tu se nejednou stávalo, že farizeové pro tyto předepsané modlitby úmyslně vyhledávali veřejná místa, aby je ostatní viděli a chválili. Vedle almužny to bylo nejlepší příležitostí ukazovat se a stavět na odiv zbožnost a dokonalost. Pán tedy má na mysli případ, kdy Izraelita nemůže jít do chrámu nebo do synagogy ve stanovenou hodinu. V takovém případě ať nevychází úmyslně nápadně na ulici, ale koná svou modlitbu raději v skrytu. Je to opět názorný příklad k vyjádření ducha

zvnitřnění modlitby, nikterak nezakazující modlitbu veřejnou. Vždyť ani sám Spasitel se nemodlil jenom ve skrytu, ale i při bohoslužbě v synagoze (Lk 4, 16), při předepsané pouti v chrámu (Jan 7. 14 n.), před učedníky (Lk 11, 1; Jan 17), na kříži před lidem (Mt 27, 46).

Podobně je tomu i s modlitbou mnohomluvnou. Účinnost modlitby nezáleží na délce. U zákoníků byly časté diskuse, má-li přednost modlitba dlouhá nebo krátká. Kristus nechce rozhodnouti tento spor, v jeho duchu je modlitba důvěrným rozhovorem dítěte s Otcem. Bůh ví, co potřebujeme, ale prosbou uznáváme svou závislost na Bohu. Není proto třeba mnohomluvného odříkávání bezduchých slov, jako činí pohané. Ze starověkých spisovatelů — Horáce (Ódy 1, 2, 26), Livia (I, 11) — se dovídáme, že u pohanů byly v oblibě mnohomluvné modlitby, kterými mělo být božstvo „unaveno“. Mnohomluvné byly např. modlitby kněží Baalových (podle 3 Král 18, 26 n.).

Je to nový duch křesťanské modlitby a zbožnosti, který požaduje Spasitel; tedy nikoli, aby modlitba a bohoslužba byla službou člověku a co mělo oslavit Boha, aby sloužilo zbožnění vlastního já, jak tomu bylo v Ježíšově době v Izraeli. Může být něco zvrácenějšího, než zdánlivě se odtrhnout od světa a pohřížit se do styku s Bohem, abychom byli viděni — od lidí? Kdo se chce modlit, zaujme jistě uctivé držení těla, které odpovídá modlitbě a které mohou lidské zraky pozorovat. Ale postavit se s nábožným vzezřením k modlitbě tam, — kde jako v synagoze — zraky všech jsou poutány nápadným postojem modlícího se, nebo modlit se dokonce v návalu lidí, jako na nároží ulic, kde lidé vrážejí do modlícího se — to jasně ukazuje, že myšlenky nedlí u Boha, ale u lidí a že modlící se hledá odměnu v jejich obdivu, a tedy zříká se odměny Boží.

Zkušený znatel duchovního života, když se zamýšlí nad těmito slovy Horské řeči o modlitbě, praví: „U povrchního člověka i při nejsvětějších úkonech se velmi snadno dostavují vnější, lidské ohledy. Jsme jistě povinni rozumně pečovat o svou čest a dobré jméno, ale tato starost nesmí být nikdy posledním cílem našeho jednání. Máme vyšší povinnosti, především k Pánu Bohu. To znamená: Dávejte Bohu, co jest Boží! Máme i povinnost dobrého příkladu, ale ta se nesmí zvrhnout ve vášeň — chtít něco u lidí znamenat.

Taková přehnaná snaha by oloupila naše dobré skutky a úkony zbožnosti o jejich pravou hodnotu. Ta vede v náboženské oblasti k onomu přehánění, které činilo farizejskou zbožnost tak nápadnou, a proto byla Kristem odsouzena. K lidským bůžkům, jimž jsou často přinášeny velmi těžké oběti, náleží vlastní já. Je to duchovní pýcha, domnívá-li se někdo, že si může stačit a ukládá si nejpřehnanější cvičení zbožnosti, jenom aby vypadal sám před sebou jako světec. Pravá zbožnost je proto i ve svých projevech prostá a skromná; nepotřebuje činit dojem ani na jiné, ani na sebe samu.“

Slova Ježíšova o modlitbě nejsou nikterak odmítnutím modlitby veřejné a liturgické. Biblické texty nesmějí být vytrženy ze souvislosti. V souvislosti tohoto textu odsuzuje Spasitel výstřelky v modlitbě a stavění vlastní zbožnosti na obdiv. Modlitba je obrácení mysli k Bohu, kdežto pokrytec ve skutečnosti obrací svoji duši ke světu. Spasitel jindy přímo vybízí ke společné modlitbě (Mt 18, 20) a tato je doložena apoštolskou praxí. Člověk je osobnost v sebe uzavřený celek, proto osobní subjektivní modlitba patří k jeho podstatě. Ale je také členem společnosti, a proto musí být účasten i společné modlitby a oběti. Jen ten, kdo je účasten obojího, individuální i společné modlitby, subjektivní i objektivní zbožnosti, má celé bohatství a plnost modlitby. Liturgický úkon, který není produševněn zbožností, stává se pouhou rubricistikou. Rozjímavá modlitba, která neústí ve společné oběti, vede k náboženské izolaci. Obojího je třeba, modlitby v komůrce i cesty do chrámu.

MODLITBA PÁNĚ

„Vy se tedy budete modlit takto: Otče náš, jenž jsi na nebesích, — posvět se jméno tvé! — Přijď království tvé! — Buď vůle tvá, jako v nebi, tak i na zemi! — Chléb náš vezdejší dej nám dnes! — A odpusť nám naše viny, — jakož i my odpouštíme našim viníkům! — A neuveď nás v pokušení, — ale zbav nás od zlého. Odpustíte-li totiž lidem jejich poklesky, odpustí také vám váš nebeský Otec; ale neodpustíte-li lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše hříchy.“

Mt 6, 9–15

Modlitba Páně byla již od apoštolských dob hlavní modlitbou křesťanů. Již v prvokřesťanských dobách vešla tato modlitba do liturgie a modlili se jí — jak je tomu dodnes — při mši svaté a při udělování svátosti křtu. Je to krásná modlitba, modlitba pro všechny lidi, každý kdo věří v Boha, může se jí modlit. Její smysl je tak hluboký, že nikdy nebude vyčerpán — největší duchové se pokoušeli o její výklad — a zároveň tak prostý, že může být modlitbou i nejprostších. Je to modlitba světců i hříšníků, volajících v úzkosti a rozervanosti, i hlubokých mystiků. Je to modlitba, v níž nás učí Pán, abychom měli vždy předně na mysli zájmy nebeského Otce. Za to se postaral Pán Bůh o zájmy svých dětí za zemi, i o ty nejlidštější, až k výživě, až k ochraně před hroící tísni, ano až k vlastním lidským slabostem.^{9/}

První a nejkrásnější slovo této božské modlitby je sladké „Otče“. Tímto oslovením počínal své modlitby sám Spasitel (Mk 14, 36; Mt 11, 27; Lk 23, 34; Jan 11, 41; 17, 1) a jak sám se modlil, učí i své učedníky. Již toto oslovení nás přenáší do nového světa milosti a Božího synovství, ve kterém voláme Abba, Otče! Ve Starém zákoně v soukromých modlitbách, ve vztahu jednotlivců k Bohu, zřídka se vyskytuje oslovení „Otče“; jinak je tomu však v říši mesiánské. Předobrazovaný otcovský poměr se uskutečnil v Ježíši

Kristu, a protože každý člověk vírou a křtem je bratrem Ježíšovým, je také Božím synem (Jan 1, 12). Všechna jména, jež dává Pánu Bohu, ustupují do pozadí před oslovením, které je nejkrásnější a jemuž nás učí Spasitel, před zvoláním „Otče!“ Izraelitům byl Bůh otcem vyvoleného národa (Ex 4, 22; Dt 32, 6), Otcem v nebi, povzneseným nad pozemské. Pro Ježíše Krista je Bůh otcem pozemských dětí, které se k němu mohou obracet nikoli s bázní, ale s dětskou důvěrou. Je Otcem naším, dobrým a milosrdným, který o nás pečuje a nás miluje. A protože Bůh je naším Otcem, má také naše modlitba k němu svou sílu a smysl. „Ještě dříve, než jsme začali o něco prosit, obdrželi jsme již velký dar, totiž že smíme k Bohu volat: Otče náš!“ (sv. Augustin). Naše modlitba není jen nějaké náhodné vzpomnutí si na Boha, snad jen splnění nějaké povinnosti, ale je to samozřejmý denní styk s Otcem, který smí a musí znát všechno, z jehož rukou se všechno přijímá a do jehož rukou se vše vrací. Není to modlitba na vzdálenost, ale dětsky radostný a upřímný rozhovor s vědomím, že můžeme a musíme znovu přijít. Život se stává radostným kráčením v lásce nebeského Otce. A i když přicházíme k němu jako hříšníci a marnotratní synové, je to Otec, který čeká na náš návrat.

Náš Otec na nebesích. Tato slova Spasitelova nám připomínají, že i my jsme jenom poutníky na této zemi a že naše občanství je v nebesích (Fil 3, 20). Připomínají nám, že nebeský Otec je povznesen nade vše na světě, vše řídí a nikým není řízen. Čím více se zamýšlíme nad touto vznešeností Boží, tím větší je naše důvěra v jeho všemohoucnost a tím více chápeme, jaká je to milost, mohou-li děti této země volat k Bohu: „Otče!“ — „Náš Otče!“ „Náš“ — člověk nestojí před Bohem sám, ale uprostřed svých bratrů. Padá hradba jen egoistické a individualistické modlitby. Modlitba se stává sociální.^{10/}

Posvěť se jméno tvé! Jméno Boží, toť Bůh sám, jak se zjevuje lidem a dává se jim poznat v nádheře stvoření (Žalm 8). Přáním každého dobrého dítěte je, aby jméno otcovo bylo považováno za svaté. Každá skvrna, kterou je zasažen otec, lpí i na dítěti a každá pocta, které se dostane otci, je též poctou dítěte. Proto se modlíme, aby bylo posvěceno zde na zemi jméno Boží. Kdo

se takto modlí, prosí i za sebe. Posvěť se jméno tvé i ve mně. V modlitbě Páně prosíme, aby „jméno Boží v nás bylo posvěceno, abychom my, kteří jsme byli posvěceni křtem, stále setrvali ve stavu dítek Božích“ (sv. Cyprián). Oslava Boží je konečným cílem všeho stvoření. Proto také prosba, aby jméno Boží bylo posvěceno, je v čele všech proseb modlitby Páně.

Přijď království tvé! Prosba, aby „Bůh byl všechno ve všem“ (1 Kor 15, 26). Pán nebes chce zde lidstvo, oddálené mu hříchem, sjednotit skrze Krista v jedno duchovní Boží království. Královská Boží vláda nese s sebou plnost Božího požehnání, jak je prohlásil Spasitel v osmeru blahoslavenství. Kdo se modlí za příchod Božího království, žádá si jeho požehnání, odpuštění hříchů, stav Božího dětství, patření na Boha.^{11/}

Buď vůle tvá jako v nebi tak i na zemi! Tato prosba Otčenáše zní zvláště vážně. Vždyť sám Spasitel ji vyslovil v nejtěžší chvíli svého života, ve smrtelné úzkosti v getsemanské zahradě: „Otče, ne má, ale tvá vůle se staň!“ (Lk 22, 42). Bylo to obětavé ano, když Otec požadoval ve svém vykupitelském plánu Synovu smrt, aby mohl vrátit svým synům život. „Ne“ prvního Adama bylo přemoženo skrze „ano“ Adama druhého.^{12/}

Nestačí jenom uznávat Boha jako Pána a Krále. Božím přikázáním, a proto také modlitbou jeho dítěte jest, aby vůle Otcova byla provedena ve všech jednotlivostech; aby byla splněna zde na zemi se stejnou věrností jako se děje v nebi. Je prosbou, abychom i my chtěli a dovedli plnit vůli Boží. Ve fyzickém řádu se uskutečňuje vůle Boží skrze zákon přírody, v řádu morálním svobodným rozhodováním se. V této lidské svobodě může však být i zárodek chaosu a zničení. Ale tato svoboda se stává také cestou Boží oslavy, jestliže se člověk rozhodne pro plnění vůle Boží. To není služba otrocká, břemeno, závary, ale radostný řád lásky. Boží vůle má být plněna na zemi jako je tomu na nebi. Toto slovo, které Kristus vkládá do této prosby, ukazuje dokonalý řád ve svobodě skrze lásku. Dokonalé splnění této prosby, jako obou předchozích, nastane až na konci věků odevzdá Kristus veškerenstvo svému Otci. (1 Kor 15, 23 n.).^{13/}

V prvních prosbách modlitby Páně byl pohled člověka obrácen k Bohu. V posledních se opět vrací k člověku. Našemu poměru dítěte k Otci odpo-

vidá otcovský poměr Boha k nám. Všechny naše zájmy, i ty přirozené, které nese s sebou naše duchovně tělesná podstata, se staly zájmy Božími. Proto když se stýkáme v modlitbě s Bohem, nejsou to pouze Boží zájmy — jimž ovšem u dítěte Božího náleží první místo — které jsou předmětem modlitby. Naopak, jsou to také vlastní potřeby naší lidské přirozenosti, i když se zdají nepatrné vedle bohopocty, Boží vlády a bohoslužby. Jestliže Hospodin ve Starém zákoně prohlásil, že spíše zapomene matka na své dítě, než aby Bůh zapomněl na Sion (Iz 49, 15), potom toto slovo platí dvojnásobně o každém člověku, kterého učinil skrze svého jednorozeného Syna svým pravým dítětem. Tedy všechno, co nalézá dítě u svého otce, smíme také my s důvěrou očekávat od svého Otce v nebesích.

Chléb náš vezdejší dej nám dnes! Chléb byl vždy v zemi Ježíšově podstatnou součástí výživy. Člověk potřebuje chléb. I když se chléb získává prací a námahou, je vždy Božím darem. Vždyť i síla a schopnost k práci je též darem Božím. Prosba o chléb nedispensuje od práce. „Chléb náš vezdejší dej nám dnes — znamená prací a spravedlností si obstarávat obživu“ (sv. Řehoř). Modlíme se ne o nadbytek, ale o denní chléb. „Chudoby, bohatství mi nedávej! Dej, abych jísti směl chléb zasloužený!“ (Přísl. 30, 8). Modlíme se: *nám*. Člověk sám sobě nestačí. V životě je jeden odkázán na druhého. Osmělá jedle na kopci je vystavena náporu větrů, až padne. Neprosíme o nadbytek, ale o chléb. Nemyslíme úzkostlivě na dalekou budoucnost a hromadění zásob, ale na přítomnost.^{14/} Křesťan ani v nedostatku nesmí propadat zoufalství. Život nese s sebou starosti, ale ty nejsou pro křesťana beznadějně. Křesťan musí pracovat a bojovat s životem této země, ale nikdy nesmí ztratit z očí svůj konečný cíl. Nežije pouze z chleba, ale především ze slova Božího.

Odpusť nám naše viny. „Po prosbě za chléb následuje prosba za prominutí viny, aby ten, kdo od Boha byl nasycen, žil v Bohu a nejenom pro život přítomný a časný, ale i pro život věčný“ (sv. Cyprián). Hřích je vinou před Bohem. Hřích není jenom přestoupení zákona, ale i osobním bezprávím vůči Bohu. Hřích narušuje poměr mezi člověkem a Bohem. Mezi hříšníkem a Bohem je otevřený účet, který musí být vyrovnán, který však hříšník sám

za sebe nemůže vyrovnat. Hřích je odmítnutí milosti. A protože jde o milost, nemůže ji člověk sám ze sebe získat. Hřích je ztráta života v Bohu, duchovní smrt. Jen vzkříšení může tuto katastrofu odstranit. Hřích je pád do propasti a člověk, který leží s polámanými údy v propasti, vlastní silou se nevyprostí. A tak těm, kteří klesli do hřichu, zbývá jen prosba o odpuštění a apel na Boží milosrdenství. Proto nás učí Kristus modliti se, aby Bůh vinu odpustil. Odpuštění vin je největším darem Božím. Odpuštění hříchů není jenom prominutím viny, nýbrž je založením nového vztahu mezi Bohem a člověkem; je to znovuzrození a vnitřní přeměna, velkodušný Boží dar lidem. Podmínkou odpuštění „nám“ je: *jakož i my odpouštíme našim viníkům*. Ani ve své vině není člověk osamocen před Bohem; naopak, je spoluzodpovědný za viny druhých. Kolektivní vina prvotního hřichu spočívá na všech lidech. Vztah člověka k Bohu je také určován poměrem člověka k člověku. Útočí-li člověk na srdce Boží, pak sám nesmí být bez srdce k bližnímu. Spasitelovo podobenství o nemilosrdném služebníku, který sám v hojné míře dosáhl milosrdenství, ale spoluslužebníku je odepřel, je výrazným komentářem k páté prosbě Otčenáše. Kdo z vlastní viny žije s bližním na válečné noze, nemůže žít s Bohem v míru. Bůh odpouští odpouštějícím, jak se již čte ve Starém zákoně v knize Sirachově: „Promiň křivdu bližnímu svému, poprosíš-li, odpustí se hříchy i tobě.“ (28,2 — 7).

Neuved' nás v pokušení. Učedník Kristův je si vědom svých slabostí, a proto prosí Boha, aby mu pokušení nebylo ke zkáze. Dokud dlíme na této zemi, bude naše věrnost nejružnějším způsobem zkoušena. Proto nás učí Spasitel prosit, abychom nebyli pokoušeni nad své síly. Již to, že jsme si vědomi takového nebezpečí, jest milostí. Pokušení mohou vést k pádu, ale i k vzestupu pro toho, kdo vyslovuje tuto prosbu jsa prost ješitného sebevědomí a jsa si pokorně vědom, že nikoli lidská síla, ale sám Pán chrání před pádem. I tato prosba je obecná. Netýká se jen někoho, ale prosíme i za druhé: *neuved' nás v pokušení*. I Kristus byl pokoušen. Tím spíše nikdo z lidských tvorů nebude ušetřen pokušení. Proto se modlíme nejenom za sebe, ale za společenství a zvláště za ty, kteří se ocítají v nebezpečném pokušení. Ve jménu všech a za všechny prosíme: *Neuved' nás v pokušení!*

Smíme konečně prosit, abychom byli ušetřeni zkoušek, abychom byli zbaveni všeho zlého, jež nás stihlo naší vinou, nebo bez naší viny. Ovšem Bůh bude s námi vždy jednat jako rozumný otec, který ví lépe než nevědomé děcko, co mu opravdu prospívá. Především je zde míněno zlo mravní; to je nejvlastnější zlo ve světě, jež odděluje člověka od Boha a jeho následkem je ztráta spásy. Úplné vysvobození ze zla bude až při konečném nastolení vlády Boží. Tak zároveň modlitba Páně se vrací ke svému počátku, kde se modlíme za příchod Božího království. Na počátku byla prosba příchodu Boží říše, na konci prosba o vysvobození z moci zla. Čím vroucněji jsme volali v prvním slově modlitby „Otče“, tím úpěnlivěji voláme v závěru: „*zbav nás od zlého*“, abychom nepropadli moci hříchu a zla, ale zůstali věrnými dětmi nebeského Otce.

Ve starokřesťanských dobách při veřejné modlitbě Otčenáše uzavírali věřící modlitbu Páně slovy: „*Neboť Tvoje je království, a moc i sláva na věky věků.*“ Tento závěr již nepochází od Ježíše Krista a je pouze liturgickým dodatkem, který vnikl do některých rukopisů Nového zákona.

S poměrem dítěte k Otci je nutně spojen poměr člověka k člověku jako bratru. Proto, aby bratrské vztahy měly nerušenou moc a působnost, staví Bůh podmínku, kterou Spasitel zvláště zdůrazňuje dodatkem k páté prosbě Otčenáše: „*Odpustíte-li totiž lidem jejich poklesky, odpustí také vám váš Otec nebeský; ale neodpustíte-li lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše hříchy.*“ Každý jednatel má být dítkem Božím, ale nemá jím být odděleně a pro sebe, ale jako člen jedné velké Boží rodiny, jedné velké Boží říše, kterou chtěl Pán vybudovat ze všech lidí. Proto je nutným doplňkem dětského smýšlení k Bohu upřímné bratrské smýšlení k bližnímu. Věta o odpuštění na závěr modlitby Páně — Ježíšovo „*Amen*“ — má hlubší smysl, než pouhé vysvětlení a zdůvodnění páté prosby. Otčenáš je společnou modlitbou Božích dítek. Společenství s Otcem na nebi je možné pouze těm, kteří mají společenství s lidmi (Mt 5, 24; 18, 23 n.). Bůh odpouští to, co ruší společenství mezi ním a člověkem — hřích — a požaduje od lidí, aby se vzdali toho, co ruší společenství mezi lidmi. Modlitbu Páně je možno se modlit dobře jen tehdy, když se budeme snažit v jejím duchu žít.

POSTĚTE SE S DOBRÝM ÚMYSLEM

„A když se postíte, nebuďte zasmušilí jako pokrytci, kteří si hyzdí obličej, aby bylo lidem zřejmé, že se postí. Vpravdě vám pravím: Dostali svou odměnu! Když se však postíš, pomaž si hlavu a umyj si tvář, aby neviděli lidé, že se postíš, nýbrž tvůj Otec, který je ve skrytu; a tvůj Otec, který vidí ve skrytu, ti odplatí.“

Mt 6, 16–18

Podobně jako almužna a modlitba, i půst byl jedinečnou příležitostí farizeům, aby stavěli na odiv svou „dokonalost“. Ke správnému porozumění těmto veršům Horského kázání je nutno říci si několik slov o postních zvycích v Izraeli v době Ježíšově. Jediným všeobecným a veřejným postním dnem byl v té době Den smíru. Byl to nejdůležitější den roku (hebrejsky: jom hakippurim). Pripadal na desátý den měsíce Tišri, který byl sedmým měsícem židovského roku (září - říjen). Nazýval se také „velikým“ nebo „dlouhým dnem“, byl to den kající, v němž byly Izraelitům uloženy různé oběti. Den smíru počínal večer devátého Tišri a končil druhý den navečer. Kající ráz tohoto dne udává kniha Leviticus 16, 29-30: „Sedmého měsíce, desátého dne toho měsíce budete se umrtvovati, žádné práce nebudete konati... Toho dne bude (vykonáno) vaše smíření a očištění ode všech vašich hříchů; před Hospodinem budete očištěni.“ Zkroušenost duše nad hříchy vyjadřovali židé navenek postem. Na toho, kdo se této kající slavnosti nezúčastnil, byl stanoven trest vyhlazení z lidu Božího.

K tomuto jedinému od Boha stanovenému postnímu dni přibýly během doby další postní dny. Byly to hlavně smutné události a národní katastrofy, na něž Izraelité vzpomínali postem. Prorok Zachariáš se zmiňuje o čtyřech:

dne 17. čtvrtého měsíce (Tamuz) byla památka dobytí Jeruzaléma babylónským vojskem (Zach 8,19); 9. pátého měsíce (Ab) spálení chrámu Šalamounova (Zach 7,3,5); dne 3. sedmého měsíce (Tišri) zavraždění místodržitele Godoliáše (Zach 7,5) a dne 10. měsíce desátého (Tebet) počátek obležení Jeruzaléma vojskem chaldejským (Zach 8,19). V době Spasitelově se Židé postili ještě častěji. Zvláště farizeové se postívali dvakrát za týden (Luk 18,12): ve čtvrtek, protože toho dne vystoupil prý Mojžíš na horu pro desky Desatera a v pondělí, poněvadž se vracel a uviděl lid tančit kolem zlatého telete.

Posty byly spojovány s různými obyčejí. Tak se kající oblékali do drsného a těsného roucha, které mívalo podobu pytle, sypali si hlavu popelem, nemyli si obličej a nenatírali těla olejem, chodili se skloněnou hlavou, nepozdravovali druhých a tak mnohdy dávali nápadně najevo, že se postí. Farizeové s oblibou užívali soukromých, dobrovolně si ukládaných postů, jako záminky, aby byli viděni a chváleni od druhých. To, co mělo být službou Bohu, stávalo se modloslužbou vlastnímu já. Jejich neupravený a zasmušilý zevnějšek měl prozradit jejich „dokonalost“. Bylo zvykem potírat obličej olejem, aby byl svěží a netrpěl horkem. Farizeové v den postu toho opomíjeli, aby každý poznal, že se postí. Proto praví Spasitel: „Když se postíš, pomaž si hlavu a umyj si tvář.“ — Ježíš tímto obrazem chce říci ještě více. Postění se učedníků má mít sváteční a radostnou náladu. Postění, sebezápor, má být radostným odevzdáním se Otci. Křesťanský život i v projevech kajícího a odříkání je životem radostným a svátečním.

Z celé souvislosti Horského kázání je zřejmo, že Ježíš Kristus nikterak snad neodsuzuje půst, nýbrž pokrytecké výstřelky s ním spojené. Ježíš klade důraz na vnitřní pokoru člověka před Bohem a chce vrátit postu jeho pravý, vlastní smysl a zabránit tomu, aby půst, místo projevu pokory, se stával sebechválou a divadlem.

Půst pro křesťana je samozřejmostí. Méně samozřejmé je však smýšlení, v jakém se má dít. Zevní pokání je věc nebezpečná, protože se může někdy konat jen pro tuto zjevnost. Každá maska znešvařuje, ale nejvíce maska nábožnosti. Znešvařuje nejenom nositele, ale i náboženství samo. Ovšem

nesmí se upadnout ani do opačného extrému. Ne tak odpuzujícím pokáním získáme druhé, jako spíše přitahujícím zevnějškem. Čistý oděv, příjemná tvář jsou někdy těžším pokáním než lajdácká neupravenost, která by měla snad budit dojem pohrdání světem. To je nedostatek, nedbalost, pohodlnost, ne ctnost, ale nedokonalost, před níž varuje Pán: „Pomaž si hlavu . . .“ Z vůle Boží jsou chvíle radosti i kajícínosti. Obojí mají vésti k Bohu. Svátky a posty vedou k Bohu, jestliže v obojích bude Bůh vyhledáván.

„Neshromažďujte si poklady na zemi, kde je kazí rez a mol, a kde se zloději prokopávají a kradou. Shromažďujte si však poklady v nebi, kde je nekazí ani rez, ani mol a kde se zloději neprokopávají a nekradou. Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce. Svítilnou tvého těla je oko. Je-li tedy tvé oko zdravé, celé tvé tělo bude mít světlo. Je-li však tvé oko špatné, celé tvé tělo bude ve tmě. Jestliže tedy tvé světlo v tobě je temnota, jaká to temnota!... Nemůžete sloužit Bohu a mamonu.“

Mt 6, 19–24

P o Ježíšových slovech o vztahu člověka k Bohu následují slova o vztahu člověka k světu. Žádný člověk nemůže žít ve světě, aniž je nějakým způsobem světem a svým okolím ovlivňován. Také „zbožní“ Ježíšovy doby považovali se za svaté a pachtili se po lidských počtech a majetku (Mt 23, 13 n). Pohrdali lidmi, kteří nežili podle farizejských představ, a sami byli horší než oni (Lk 18, 9 n). Úzkostlivě se snažili zachovávat všechny očistné předpisy, ale nestarali se o bohumilou čistotu mravní (Mt 15, 1 n). Je třeba se zamyslet nad Ježíšovými „Běda“ ve 23. kapitole Matoušova evangelia, abychom se přesvědčili, jak farizeové přes svoji zbožnost zklamali ve všedním životě.

Jaký má být poměr křesťana — Ježíšova učedníka — k věcem tohoto světa, ukazuje Kristus v Horském kázání. Nikterak neodvádí člověka od skutečného života a jeho potřeb. Ví, že každý člověk potřebuje hmotné statky k životu, že jsou mu nutným prostředkem, aby uspokojil rozumná přání v tomto životě. Chce však zabránit tomu, aby učedníci tato časná dobra přeceňovali, aby je nakonec nezachvátila a nezaslepila honba a touha po bohatství, která by zamořila jejich duše tak, že by nedala vzejítí něčemu vyššímu. Ježíšův požadavek k učedníkům je: Rozhodnouti se mezi Bohem a mamonem.

Ježíšova zásada je jednoznačná: „Neshromažďujte si poklady na zemi, kde je kazí rez a mol a kde se zloději prokopávají a kradou.“ Jsou však poklady, jež těmito nepřáteli nejsou ohroženy: Dobré skutky, neviditelné zásluhy, shromažďované před Bohem, zajišťující věčný život. — Ježíšova řeč je velmi názorná a příklady opět vzaty z denního života. Mol se vyskytuje velmi často v Palestině a jeho ničivé dílo je příslovečné. Orientálci rádi ukládali jmění do drahých látek a rouch, která nepatrný mol dovedl zpusťošit a znehodnotit stejně, jako vlhkost rzi učiní bezcennými nejdrazší nádoby, na kterých si v Ježíšově době boháči tolik zakládali. U Židů bývalo zvykem zakopávat peníze, náramky, různé šperky (srovnej podobenství o pokladu v poli u Mt 13, 44), nebo je schovávat doma před zloději. A přece nebylo pro zloděje nesnadné probourat se do chatrného domku a v okamžiku odcizit, co bylo s námahou získáno a třeba léta úzkostlivě opatrováno. ^{15/}

Poklady a bohatství poutají lidská srdce. Bude-li všechna starost soustředěna jen na mamon, nastane nebezpečí, že Bůh ustoupí do pozadí a bude na něho zapomínáno. Ježíš učí pravému hodnocení věcí. Je třeba si uvědomit, že pro dobrého křesťana nad dobra pozemská je život věčný. Rozhodnutí se pro věci pomíjející nebo nepomíjející je v lidském srdci. — Aby ještě více zdůraznil požadavek shromažďování nebeských pokladů, učí Spasitel v přirovnání o oku, že snaha po nebeských pokladech dává duchovnímu životu světlo a naopak nezřízená snaha o statky pozemské duchovní tmu. Lidské tělo se podobá domu. Oči, to jsou okna. Jsou-li okna čistá a jasná, je světlo v celém domě a obyvatelé se cítí dobře. Je-li zdravé lidské oko, cítí se dobře i člověk. Ježíš mluví obrazně. Křesťan, který má smysl jedině pro věci pomíjející a jedině v nich hledá nejvyšší hodnoty, je člověk s nemocným okem, je ve tmě a mine se cílem. Křesťan se zdravým okem je ten, kdo je veden světlem víry a který na pomíjející hodnoty patří světlem Božím. Ježíšova slova: „Jestliže tedy tvé světlo v tobě je temnota, jaká to temnota!“ — byla výkřikem, řečnickým zvoláním a přípravou na obraz o dvojí službě Bohu a mamonu: „Nemůžete sloužit Bohu a mamonu.“

Ježíšovi posluchači, kteří znali i z vlastní zkušenosti osud otroků v tehdejší společnosti, dobře rozuměli slovům. Otroek byl cele

věcí svého pána. Jemu náležel všemi svými schopnostmi i svým životem. Při takové služebnosti bylo nemožno, aby byl ve službách ještě druhého pána. A stalo-li se, že služebník nebo otrok náležel přece dvěma pánům — musel jednoho zanedbávat (to je smysl slov „milovat“ a „nenávidět“).^{16/} Podobně je tomu u člověka v poměru k Bohu a mamonu. Bůh a mamon jsou dva „pánové“, kteří požadují pro sebe člověka celého. Bůh chce celé srdce člověka, ale i mamon se snaží dostat člověka cele do svých spárů. Jako člověk nemůže náležet dvěma pánům a se stejnou věrností oběma sloužit, když oba požadují pro sebe službu celou, tak je tomu i v životě křesťanově. Jak Ježíš smýšlel o bohatství, v němž viděl největší nebezpečí pro duši a věčná dobra, ukazuje jeho slovo: „Spíše projde velbloud uchem jehly, než boháč vejde do království nebeského“ (Mt 19, 24).

„Proto vám pravím: Nestarejte se příliš o svůj život, co budete jísti nebo co budete pít, ani o své tělo, čím se budete odívat. Což není život více než pokrm a tělo více než oděv? Pohleďte na ptactvo nebeské: neseje ani nežne, ani neshromáždí do stodol, a váš Otec nebeský je krmí. Což nejste vy cennější než ono? Kdo pak z vás může svou starostlivostí přidati k svému věku jediný loket? A proč se úzkostlivě staráte o svůj oděv? Pozorujte polní lile, jak rostou! Nepracují ani nepředou. Pravím pak vám: Ani Šalamoun v celé své nádheře nebyl oděn jako jedna z nich. Jestliže tedy Bůh tak odívá polní trávu, která dnes je a zítra se hází do pece, neoděje tím spíše vás, lidé malověrní? Nesmíte být proto starostliví a říkati: ‚Co budeme jísti‘, nebo ‚co budeme pít‘, nebo ‚čím se budeme odívat‘... Ví zajisté váš nebeský Otec, že to vše potřebujete. Hledejte tedy především království (Boží) a jeho spravedlnost, a toto vše vám bude přidáno...“

Mt 6, 25–34

Když Ježíš v Horské řeči pronesl všeobecnou zásadu, že není možno sloužit dvěma pánům, Bohu a mamonu, pronáší pak slova, která jsou takřka hymnem na otcovskou péči Boží. S neúprosnou vážností žádá Spasitel odřeknutí se honby za pozemskými poklady a statky, abychom tím snáze, s oproštěným srdcem, mohli sloužit Bohu. Člověk však zůstává na této zemi a tisíce velkých i malých potřeb, jež denní lidský život s sebou přináší, trvají i při službě Bohu. Ježíš nikterak nezakazuje rozumnou péči o časné potřeby, o budoucnost, ale odsuzuje přílišnou starostlivost, která nedopřává člověku klidu a pokoje a která odvádí od Boha. Jako v celé Horské řeči i zde jde o vnitřní smýšlení. A smýšlení, které zde Kristus vyžaduje, je smýšlení pracovitosti, spojené s důvěrou v Boží pomoc. To, co křesťana zbavuje úzkostlivosti, je víra a vědomí, že se svými pracemi a starostmi nestojí osamocen, ale že nebeský Otec je s ním. S velkorysou nádherou pečuje Bůh i o nepatrné květinky.^{17/} Jak by neměl být člověk naplněn důvěrou v Boží péči i o sebe. Ježíš zná dobře lidské srdce a proto používá všech prostředků, aby nám vštípil důvěru a víru v pečujícího Otce.

Bůh nám dal bytí, jež má v každém okamžiku vlastní potřeby a závisí

na tisíce věcech. Ale neopominul se předem otcovsky postarat o všechny naše potřeby. Vzduch, který dýcháme, životodárné paprsky slunce, požehnaní vláhy, a vůbec vše jsou jeho dary jako sám život. Dává vzklíčiti osení na poli, připravuje len a vlnu, dává dřevo a kámen a kov a všechny bohaté dary přírody, jež nám slouží k rozmanitému užitku. Dává naší ruce sílu a obratnost a naší mysli chuť a radost k tvořivé práci. Bůh nás chce živit a šatit a starat se předem o všechny potřeby našeho života. Ale nechce to bez našeho přičinění. Člověk nemá jít bezstarostně a lehkomyšlně po této zemi. Podle všeobecného zákona lidstva, podle zvláštních poměrů, do nichž Bůh postavil jednoho každého člověka, ukládá Stvořitel každému povinnost práce a plnění povinností. Bůh nechce zbožnou lenost, ale věrné a pracovitě služebníky. Jen ten, kdo koná svou povinnost, má právo spoléhati se na Boha ve všem ostatním. Z vědomí existence dobrotivého Otce — který pečuje o každého z nás — spojeného s vědomím poctivého plnění úkolů a povinností, v nichž křesťan vidí také službu Boží, plyne ona radostná a důvěryplná oddanost Bohu a ona křesťanská bezstarostnost, která jako ustavičná sluneční záře rozlévala jas do života světců v duchu Ježíšových slov: „Hledejte především království (Boží) a jeho spravedlnost, a toto vše vám bude přidáno.“

Spasitelův hymnus na Boží dobrotu a naši odevzdanost do Jeho vůle je uzavřen větou, která byla pravděpodobně lidovým úslovím: „Nestarejte se proto úzkostlivě o zítřek; neboť zítřek se postará sám o sebe. Každý den má sám dost své lopoty.“ Židé si v této době říkali — jak dokládá Strack-Billerbeck ve svém komentáři k Novému zákonu z Talmudu I, 441 — „Nedělej si starosti se zítřkem, neboť nevíš, co přinese dnešek.“ Proč si ztrpčovat okamžiky, které ještě mohou být šťastné, úzkostlivými starostmi o zítřek? Ježíš nepraví tato slova nijak lehkomyšlně (ve smyslu starověkého „carpe diem“ — „užij dne“), ani z tupé resignace, ale z vědomí, že nad naším životem bdí Otec. Jen ten může užít šťastných chvil, které mu dopřává Pán, kdo složí své starosti do rukou nebeského Otce. Krásně praví sv. Augustin: „Bůh dává a odmítá, jak to pro nás považuje za užitečné. V tomto životě těší i dopouští útrapy. Tím vším nás řídí a vede, abychom po tomto životě byli zakořeněni ve věčném klidu.“

NEPOSUZUJTE LEHKOVÁŽNĚ

„Nesudte, abyste nebyli souzeni! Ten soud totiž, jakým vy soudíte, stihne vás; a tou měrou, jakou vy naměříte, naměří se vám. Proč vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ? Nebo jak to, že říkáš svému bratru: ‚Dovol, odstraním ti z oka třísku.‘ A hle, ve vlastním oku máš trám! Pokrytče, odstraň nejdříve z vlastního oka trám, a potom uvidíš, jak odstranit třísku z oka svého bratra. Nedávejte svaté věci psům a neházejte perly před vepře, aby je snad nepošlapali svými nohama a pak se neobrátili a nerozsápali vás.“

Mt 7, 1–6

Člověk nestojí ve světě sám. Žije ve společnosti lidí a jednou z častých chyb i těch, kdo touží být dobrými následovníky Kristovými, je lehkovážné posuzování druhých.^{18/} Mnohý se domnívá, že bojuje za právo, když si hraje na samozvaného soudce nad bližním a ve skutečnosti se sám dopouští mnohdy tvrdého bezpráví. Čím více sebeláska zavírá oči k vlastním chybám, tím je činí bystřejšími ke každé křivdě a každému nedostatku bližního. A nezůstává většinou jen u pozorování, ale velmi rychle dochází k úsudkům, náhlým a jednostranným. Pro sebe nalezneme tisíc výmluv a okrášlení, ale na bližního dopadá úsudek se vši přísností. Před tím varuje Spasitel. Takové jednání by bylo přímo proti jeho přikázání lásky k bližnímu. Místo horlivosti pro právo bylo by bezpráví. Kdo nemá slitování s jinými, činí se sám nehodným slitování božského, které je jedinou záchranou hříšného člověka. Máme ve své moci určití míru, kterou chceme, aby nám bylo naměřeno: Je to stejná míra, které používáme vůči svému bližnímu.

Ne každý má povinnost být vychovatelem a soudcem druhého. Kdo však je k tomu povolán, jako např. otec nebo matka vzhledem k dítěti, musí tuto povinnost vykonávat s plnou odpovědností. Spasitel neměl je na mysli, nýbrž ty, kteří usedají na soudnou stolicí nad druhými, aniž k tomu

mají právo, i když si snad při tom namlouvají, jak jsou horliví a dokonalí. Není pravou horlivostí ta, jež soudí cizí chyby. Spasitel zaměřuje náš pohled od cizích chyb k našim vlastním. Pán strhuje nemilosrdně závoj, jímž naše sebeláska zahaluje často nejhrubší vlastní chyby a hříchy. Nazývá je „trámy“ proti „třískám“, které pozorujeme u bližního. Kristus mluví k lidu a proto neužívá bezbarvých abstraktních výrazů, ale mluví v názorných obrazech a příměrech. Neřekne jenom: „Proč vidíš u bližního malé chyby, ale sám u sebe nevidíš chyby velké,“ nýbrž praví: „Proč vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ?“ Ten, kdo nezná smysl pro názornost u Ježíšových posluchačů, mohl by zde vidět přehánění. A přece právě tento obraz, toto odsouzení přílišného odsuzování a posuzování bližního je tak výrazné, že není možno je zapomenout. Nestačí však přiznat si jen vlastní chyby bez přikrašlování. Jsme odpovědni Bohu především sami za sebe. Proto „trám“ musí z oka. A kdyby tam byla jenom tříska, která nás tak znepokojuje u druhých, i ta je pro oko nebezpečná a musí ven. V tomto duchu Horského kázání mluví k nám i sv. Pavel: „Kdo jsi ty, že soudíš cizího služebníka?“ (Řím 14, 4)

Šestý verš sedmé kapitoly Matoušova evangelia je určen apoštolům Kristovým a byl do Horského kázání vložen evangelistou pravděpodobně z jiné souvislosti. Je to výstraha před nemístnou horlivostí a překotným získáváním nových věřících. Míněna je horlivost, která by měla na mysli spíše číslice než opravdové věřící. Z takové falešné misijní horlivosti chtěli dělat farizeové z pohanů proselyty (příslušníky mojžíšského náboženství). Činili tak z touhy, aby se tím mohli chlubit; jejich obrácení pohané byli pak horší než sami farizeové (srv. Mt 23, 15).

Spasitel mluví v podobenství. V Orientě odhazují odpadky z domů na ulici, kde se na ně vrhnou toulaví psi.^{19/} Tak se nesmí jednat s křesťanskou naukou a milostmi, které nám Kristus získal. Jsou svaté. Jsou to vzácné perly. Je třeba mít porozumění, aby byly oceněny, a kdo zná jejich hodnotu, bude s nimi zacházet a vážit si jich podle jejich ceny. Pravdy evangelia a prostředků spásy si nezaslouží ti, kdo pro své mravní kazy a duševní rozpoložení nejsou schopni evangelium s jeho vznešenými požadavky chápat a

u nichž je nebezpečí, že po jeho přijetí by se mu zpronevěřili. Na základě těchto slov Kristových založila prvokřesťanská církev svou kázeň tajemství (disciplina arcani). V praxi prvotní církve byly některé nauky a část křesťanské bohoslužby pečlivě tajeny. Účel kázně tajemství byl dvojitý. Jednak svaté věci měly být uchráněny před zneuctěním podle slov Páně: „Nedávejte svaté věci psům a neházejte perly před vepře“; jednak měla být u katechumenů vzbuzena živá touha po úplném poznání křesťanské pravdy. Věřícím jsou konečně tato slova Kristova napomenutím, aby nám svaté věci nezevšedněly, abychom nezapomínali na jejich cenu a svatost, byli si vědomi toho, že v hliněných nádobách svého lidství nosíme drahocenný poklad (2 Kor. 4, 7) a že i my musíme střežit tento poklad, aby se nám samým neztratil. Křesťanství není tajemnou naukou jenom pro kroužek vyvolených. Je radostnou zvěstí pro celý svět. „Jdouce do celého světa.“ Ale tím není míněna nevhodná nedůstojná jarmareční propaganda Kristovy nauky. Křesťan má vyznávat svou víru, ale ne ji zesměšňovat nevhodným stavěním na obdiv. Nevhodná propaganda vyvolává reakci a není zvěstí, která dobývá srdce. Víra je milost. Rozšiřování víry se má dít modlitbou, pokáním, hlásáním Božího slova, přípravou srdce, ale ne senzací, pozouny, ohněm a mečem. Lidská srdce je třeba k víře připravovat, vést, ale ne nutit. Nevhodné hlásání radostné zvěsti může mít někdy okamžitý zdánlivý úspěch, ale ve skutečnosti více uškodí než prospěje. Kristus Pán to vyjadřuje drsným obrazem „Aby se neobrátili a nerozsápali nás“.

MILOST BOŽÍ A ZLATÉ PRAVIDLO LÁSKY K BLIŽNÍMU

„Proste, a bude vám dáno; hledejte, a naleznete; tlucte, a bude vám otevřeno! Neboť každý, kdo prosí, dostává; a kdo hledá, nalézá; a tomu, kdo tluče, bude otevřeno. Což někdo z vás, když ho jeho syn poprosí o chléb, podá mu kámen? Anebo bude-li ho prositi o rybu, podá mu hada? Jestliže tedy vy, jsouce zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec nebeský dá dobré věci těm, kteří ho prosí! Co tedy chcete, aby lidé činili vám, čiňte i vy jim; neboť toto je Zákon a Proroci.“

Mt 7, 7–12

Bůh je dobrým Otcem všech lidí, jeho láska se projevuje v milostech nutných ke spáse, které dává těm, kdo o ně prosí a spolupracují s nimi (7 11), a proto i od svých učedníků žádá, aby byli naplněni láskou ke všem lidem podle zlatého pravidla: „Co tedy chcete, aby lidé činili vám, čiňte i vy jim“ (12). Lidská ubohost a ztráta dober časných je někdy hrozná, ale ještě hroznější je ztráta dober nadpřirozených, jimiž Tvůrce obdařil první lidi a jež určil celému lidstvu. Izrael před Kristem nedovedl, přese všechno milosrdenství Boží, opět nalézt ztracené štěstí. Teprve příchod Kristův je měl znovu získat. Ale je však třeba, aby člověka zachvátila touha ztraceného syna po domově, jenž by si řekl: „Vstanu a půjdu k svému otci“ (Lk 15, 18). To jest, k čemu jej vybízí Otec skrze Spasitele. Má prositi. Musí v něm být probuzena upřímná vnitřní, doufající touha. Má hledati. Musí se vzchopiti a namáhati se svatou vážností. Má klepati jako cizinec na dveře otcovského domu, jemuž se odcizil. Potom má příslib Kristův, že jeho prosba bude vyslyšena, že nalezne, co hledá; a že se mu otevře otcovský dům, aby on, jenž byl ztracen, jenž pozbyl všech svých práv, mohl opět spočinouti na srdci milujícího Otce. Nikdy nebude vyčerpána Boží dobrota a milost, neboť Kristus slavnostně prohlásil: „Každý, kdo prosí, obdrží; každý, kdo hledá,

nalezne; a každému, kdo tluče, bude otevřeno.“ Jako otec v podobenství o ztraceném synu, tak také Bůh předstihuje sama sebe, aby každého, kdo k němu s kajícím a pokorným smýšlením přichází, zahrnul důkazy otcovské lásky.

Zárukou toho, že Bůh dá každému prosícímu, je jeho otcovská dobrota. Hřích učinil lidi sobeckými. Obracíme-li se k lidem s prosbou, musíme být připraveni, že nebudeme vždy přijati příznivě. Přece však i mezi sobeckými lidmi nenechá alespoň otec prosit své dítě nadarmo. Je na otce odkázáno a kdyby mu otec nedával jeho denní chléb, nemohlo by žít. Žádný otec není tak tvrdý, aby si pohrával s hladovějícím dítětem a dal mu do ruky kámen místo chleba. Dá mu chléb, který vydělá prací svých rukou, který si třeba sám od úst odtrhne. Ale i kdyby dítě žádalo více než potřebné, kdyby chtělo k chlebu rybu, příkrm v Palestině obvyklý, otec by mu jistě nedal hada, který by dítě zranil, nebo dokonce usmrtil. Spasitelovo přirovnání chleba s kamenem a ryby s hadem je čistě palestinské. Malé bochánky chleba, které v době Kristově pekla hospodyně v Palestině denně, se podobají oblázkům a kamenům. Také na hady, podobné některým palestinským rybám, je tato země velmi bohatá. V Palestině je jich známo na třicet pět druhů. V paralelním místě u sv. Lukáše (11, 12) je ještě řeč o vejci a štíru. Palestinský štír je bílý a podobný vejci.

Nad dítětem, které nedovede rozeznat kámen a chléb, rybu a hada, bdí oko otcovo, aby se mu nedostalo ničeho, co by mu škodilo, nýbrž jen zdravá potrava a co je dobré a užitečné. To jest v nekonečně dokonalejší míře smýšlení a jednání nebeského Otce ke každému z jeho lidských dětí. Neodpírá jim žádnou prosbu ale pečuje, aby vždy dostali, co je dobré a spasitelné. Krásně praví sv. Augustin: „Bůh nám chce dát víc, než jsme s to přijmout.“ Sv. Lukáš ve stejné souvislosti (11, 13) doplňuje Kristovu řeč u evangelisty Matouše: „Dovedete-li tedy vy, jsouce zlí, dávat svým dětem dobré dary, oč spíše váš Otec nebeský dá Ducha sv. těm, kdo ho prosí.“ Tedy každému, kdo ve správném duchu prosí, dostane se od Otce nebeského Ducha svatého. Komu se dostane Duch sv., toho prosby budou vyslyšeny. Kdo přijal Ducha sv. je zcela oddán do vůle Boží. Chce to, co chce Bůh a

nežádá toho, co není vůle Boží. Když se mu dostalo toho nejcennějšího — Ducha sv. — věří, že se mu dostane i to, co je malé, to oč prosil, bude-li to odpovídat duchu Božímu, že se mu dostane i splnění jeho prosby, bude-li v očích Božích k jeho dobru a přivede-li ho blíže k Bohu. I těmito slovy — jak v celém Horském kázání — učí Kristus pravému smýšlení srdce.

Dosažení pravého smýšlení srdce je milostí, které se dostává prosícím. Modlitba Páně nás učí podstatě našeho poměru dětí k Otci, z níž vyvěrá pravá modlitba k Bohu, v níž sice prosíme, ale vyslyšení vkládáme s plnou a dětinskou důvěrou do nekonečné lásky nebeského Otce. V tomto duchu přichází modlitba člověka k Bohu v důvěře a ve víře v moudrost a lásku Boží. Křesťanský život bude jen tehdy životem v duchu Horského kázání, bude-li životem spojeným co nejúžeji s Bohem. Obdrží-li prosící to, zač žádal, bude děkovat Pánu a bude růst v lásce. Neobdrží-li nic z toho, oč prosil, bude si vědom toho, že splnění prosby by ho nepřivedlo blíže k Bohu a bude rovněž děkovat Pánu, že ve své nekonečné moudrosti nevyslyšel malost jeho prosby. A přece ho vyslyšel, protože mu daroval něco vyššího, nekonečně cennějšího — Ducha svatého.

V Boží říši milosti láska a slitování nastoupily místo přísného práva, oddanost k jiným místo sobectví. Jako musíme odpouštět svým viníkům, chceme-li od Boha odpuštění svých hříchů, tak musíme být také připraveni k nejvelkodušnější lásce k bližnímu, abychom měli naději, že nám Bůh udělí svoje dary a milosti. Sami na sobě poznáváme a víme, co jest dobré a žádoucí. Stejně měřítko, které slouží nám samým, jímž měříme svá přání, jež bychom chtěli vidět splněna od druhých, má nám také sloužit, kde můžeme vůči druhým osvědčit svoji křesťanskou lásku k bližnímu. Jsou to lidé jako my, mají svá přání a potřeby jako my a Bůh je miluje jako nás. Chceme-li tedy sami poznati otcovskou lásku Boží, ukažme upřímnou, činnou bratrskou lásku vůči svým bližním. To jest vůle Boží. Zákon a Proroci oznamovali ve Starém zákoně Izraelitovi nejrozmanitější příkazy Boží. V Novém zákoně má Bůh pro křesťana ve vztahu k bližnímu jen jedno přikázání: „Miluj svého bližního jako sebe sama“; to je pro něho „Zákon a Proroci“.^{20/}

DVOJÍ CESTA A VÝSTRAHA PŘED FALEŠNÝMI PROROKY

„Vcházejte těsnou branou! Neboť široká je brána a prostranná je cesta, která vede do záhuby, a mnoho je těch, kteří jí vcházejí. Jak těsná je brána a úzká cesta, která vede do života, a málo je těch, kteří ji nalézají! – Střežte se nepravých proroků, kteří k vám přicházejí v rouchu ovčím, ale uvnitř jsou to draví vlci. Po jejich ovoci je poznáte. Což se sklízeli s trní hrozny nebo s bodláků fíky? Tak každý strom dobrý nese dobré ovoce, ale špatný strom nese ovoce špatné. Dobrý strom nemůže nésti špatné ovoce, ani špatný strom nésti ovoce dobré. Každý strom, který nenese dobré ovoce, bývá vyťat a hozen do ohně. Nuže, tedy po jejich ovoci je poznáte.“

Mt 7, 13–20

Když Pán Ježíš ukázal podstatu mesiánského království a povinnosti jeho členů, vyzývá k vstupu do tohoto království a připojuje výstrahu posluchačům, aby se nedali zdržet falešnými proroky od vstupu do této říše, anebo aby se sami z ní nevyhloučili svým životem. Nebeské království je srovnáváno s alegorickým obrazem hradu, do kterého se přichází úzkou a neschůdnou cestou. Pán Ježíš mluví v obraze, který byl často užíván jak u Židů (Dt 11, 26; Jer 21, 8), tak i u pohanů, např. u Řeků. Nábožensko-mravní život je představován obrazem cesty. Úzká a obtížná cesta je život podle zásad Kristových, jež prohlásil v Horském kázání. Je obtížná, poněvadž vyžaduje mnohý sebezápor, který je v rozporu s lidskou sebeláskou. Široká a pohodlná cesta je život vedený lidskými vášněmi a vlastními sobeckými zájmy. Je to cesta hříchu a sebevyhledávajícího já.

Každý musí svou cestou putovat k nebi. Když Ježíš pronesl větu o dvojí cestě, pozdvihl svůj hlas a byl to řečnický výkřik, vyjadřující bolest a údiv nad tím, že Bůh ukázal lidem cestu k životu, a přece je málo těch, kteří jí jdou; zvolal: „Jak těsná je brána a úzká cesta, která vede do života, a málo je těch, kteří ji nalézají!“

I když je přijetí do Božího království nezaslouženou velkou milostí

Boží, je přece věrnost k Boží říši a život hodný Božího dítěte osobním činem jednotlivce za podpory milosti Boží.

„Jen málo“ — jak rozumět těmto slovům? Je snad křesťanství tajemnou naukou jenom pro malou skupinku vyvolených? Ale jak se to potom srovnává s Kristovým posláním „Jdouce do celého světa“? S tím, že Syn člověka přišel, aby dal svůj život za mnohé? Se slovem Pavlovým: „Bůh chce, aby všichni lidé byli spaseni“? Předně je třeba si být vědom toho, že otázka vyvolení a zavržení je tajemstvím. Počet vyvolených nebude člověk nikdy znát. V těchto slovech Horského kázání neoznamuje Spasitel počet vyvolených. Zde jde o stránku etickou, o napomenutí. Je to vážná pobídka člověku, aby hledal a šel po cestě spásy. Aby pak vážnost a důležitost hledání, nalezení a nastoupení této cesty co nejvíce byla zdůrazněna, ukazuje protiklad dvojí cesty. A tento protiklad není zjevením velkého nebo malého počtu těch, kteří dosáhnou spásy, ale základnou mravního požadavku se vši vážností pracovat o spáse. To je smysl Ježíšových slov v souvislosti celého Horského kázání. Cestou a branou spásy je sám Ježíš Kristus. Odtud vážný požadavek hledání Krista. Pouze nemnozí ho v Izraeli našli. Odtud vážnost výzvy Spasitelovy ke všem lidem, aby z celku lidstva nebyli nemnozí, ale četní. Jen tak je správně pochopeno toto Ježíšovo slovo, když se v něm nehledá sdělování skutečnosti nebo počtu, nýbrž vážný požadavek na lidstvo. I my máme patřit k těm, kteří hledají s plným vědomím a odpovědností. Milosrdenství Božímu pak ponecháme, co učiní s lidmi, o nichž bychom se podle svých lidských soudů chtěli domnívat, že snad s vážností nehledají nebo dokonce nenalezli. Tak je třeba chápat vážnost Ježíšova požadavku a zároveň mystérium vyvolení spočívající ve velikosti Božího milosrdenství.

Ježíšova slova, že je málo těch, kteří nalézají cestu k životu, jsou velmi vážná; nemožno jich oslabovat, ale na druhé straně zase neklesat na mysli, zachovat si důvěru v milosrdenství Boží a nezbavovat se milostí, které nám Bůh nabízí.

Cesta k životu je obtížná i proto, že se na této cestě vyskytují i falešní proroci, před kterými je nutno mít se na pozoru. K porozumění Ježíšových slov je třeba si připomenouti izraelskou tradici. Starozákonní proroci se

vyznačovali nejenom čistotou, ale i zvláštním šatem, jako Eliáš nebo sv. Jan Křtitel. V Písmě svatém Starého zákona byl Izrael nejednou nazýván Božím stádcem (Ž 78, 52; 80, 2). Kolikrát práce proroků byla brzděna těmi, kteří nebyli vedeni duchem Božím, ale vlastní ješitností, jejichž světlem nebyla pravda Boží, ale jejich vlastní lidská moudrost, kterou nepudila Boží láska a Boží slovo, ale touha po vlastním uplatnění se. Tvářili se zbožně, jako by patřili Božímu stádcu, ale ve skutečnosti neměli ducha Božího. I Kristus byl obklopen takovými „proroky“; byli to farizeové, kteří se tvářili jako spravedliví a zbožní, které lid považoval za svaté, ale ve skutečnosti nebyli ničeho tak vzdáleni jako pravé svatosti. Nepravými proroky jsou konečně vášně a sklony vlastního nitra.

Spasitel se nespokojuje jen s varováním, dává také znamení, jež dovo-luje neklamně rozlišit pravého a nepravého proroka. Tak jako je zákonem přírody, že rostlina nemá plodů rostliny druhé, nebo dobrý strom ovoce špatné a naopak, tak je tomu i v životě mravním. Každý hospodář žádá od stromu, aby nesl dobré ovoce. Když je nenese, dlouho neváhá. Špatný nebo neplodný strom si nezaslouží místa. Jest vyřát a jeho dřevo slouží jako palivo. Stejným pravidlem se má řídit i zahradník, jež pečuje o Boží zahradu. Ale i jednotlivec ví, když vidí plody stromu, co je v listnaté koruně; může se vyvarovat toho, aby nesbíral se stromu jedovaté bobule místo sladkých plodů.

V duchu těchto Kristových slov nejednou vypočítává sv. Pavel ve svých listech dobré a špatné plody různých stromů, jako např. v listě ke Galatům, když píše: „Skutky těla jsou však patrné: je to smilstvo, nečistota, chlíp-nost, modloslužba, čarodějství, nepřátelství, sváry, žárlivost, hněvy, prchli-vost, nestřídmost... a věci jim podobné. Ale plodem Ducha jest: láska, radost, pokoj, shovívavost, dobrotivost, dobrota, věrnost, tichost, zdržen-livost...“ (5, 19-23). I my zkoušejme podle toho také vlastního ducha a svoje vlastní sklony a jednání: neboť v našem srdci raší dobré a zlé kořeny a z nich vyrůstají dobré a špatné stromy. Podle jejich plodů je máme pozná-vat. A jako v Boží zahradě, tak přiložme také v zahradě vlastního nitra sekyru ke kořenům stromů, jež nenesou dobré ovoce.

„Ne každý, kdo mi říká: ‚Pane, Pane‘, vejde do nebeského království, nýbrž ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích. Mnozí mi řeknou v ten den: ‚Pane, Pane, což jsme tvým jménem neprorokovali a... tvým jménem nečinili mnoho zázraků?‘ A tehdy jim prohlásím: ‚Nikdy jsem vás neznal. Odejděte ode mne, pachatelé nepravosti!‘ – Každý tedy, kdo poslouchá tyto mé řeči a činí je, podobá se moudrému muži, který si vystavěl dům na skále. I spadl déšť a přišly proudy vod, zaduly větry a obořily se na ten dům. Ale nezřítíl se, neboť měl základy na skále. A každý, kdo poslouchá tato má slova, ale neplní je, podobá se pošetilému muži, který si vystavěl dům na písku. I spadl déšť a přišly proudy vod, zaduly větry a obořily se na ten dům. I zřítíl se, a jeho pád byl hrozný.‘“

Mt 7, 21–27

Mohutná řeč Horského kázání spěje k závěru. Spasitel nastínil vznešené pravdy nového království a stanovil zásady a předpisy, jimiž se musí řídit jeho učedníci a následovníci. Nestačí jenom naslouchati jeho slovům, přijímati je dychtivě a dokonce s nadšením; nikoli, všechno záleží na jejich plnění. Nechť se kdo jakkoliv odvolává na Krista, nechť by konal v jeho jménu třeba divy a znamení, kdyby jeho řeč měla strhující sílu proroků, kdyby byla horoucí jako řeč Eliášova, mohutná jako Izaiášova a otřesná jako Jeremiášova: v soudný den odmítne Spasitel každého, kdo by nezařídil svůj život podle jeho učení. Celé Horské kázání nemělo jiného účelu, než seznámit posluchače s vůlí nebeského Otce a pozvat posluchače k jejímu plnění. Na plnění spočívá hlavní důraz Kristových slov. Nic nebylo Spasiteli vzdálenější, než vybudovat nějaký teoretický učební systém, z něhož by se mohl lidský duch třeba i radovati. „Obrátte se!“ bylo jeho prvním slovem a tvořilo základní tón jeho celého zvěstování. Žádná osobní vážnost a projev úcty ke Kristu nenahradí tento základní příkaz zvěstování. Říkati „Pane, Pane!“ nemá pro něho žádné ceny bez plnění vůle Otcovy.^{21/}

Obraz, podobenství, které Spasitel rozvádí v závěru Horského kázání, bylo dobře známo jeho posluchačům. Každoročně — v zimě — byli svědky

údobí dešťů a přívalů, kdy voda, jinak tak vzácná v Orientu, stává se ničivým živlem. Půda je napojena do velké hloubky, jindy vyschlá údolí mění se v dravé proudy, jež všechno podrývají, odplavují s sebou stromy, balvany, ba i celé domy. Tyto deště provázejí nejprudší bouře. Co není naprosto pevné, neodolá těmto útokům. Jenom dům postavený na skále se nemusí obávat. Do skály neproniká déšť, po ní stekou všechny proudy bystřin, a když se přizione vichřice, nalezne dům schopný odporu a pevný. Nežrítí se. Tak je tomu i v lidském životě. Ani zde nechybí dešťů, přívalů a bouří. Je šťasten ten, kdo si zbuduje pevný příbytek, aby mu poskytl ochranu proti každé nepřízni počasí. Takový je každý, kdo slyší slova Kristova a vystaví na nich budovu svého života. Stavěl na skále; může tedy klidně hledět vstříc nepohodě a ročnímu období: bydlí jistě. Je to tuhá práce — kopati až na skálu a ve skalnaté půdě položití základ domu v dobře spojených kvádrech. Kristus nám ukázal takový základ na skále, na němž můžeme stavět s naprostou jistotou: je to Bůh a jeho vůle. Kdo Kristova slova jenom slyší, ale podle Kristových slov nejedná, podle nich nezařizuje svůj život, kdo nepřijímá Boží vůli za všech okolností jako skutečnou směrnicí svého života, vydává se v nebezpečí, že bude stát před zříceninami právě v okamžiku, kdy by nejvíce potřeboval ochranné střechy.

Katolicismus v otázce lidských skutků jde střední cestou. Samotná víra nestačí. Víra, která se nejeví skutky, není pravou vírou. Je jako mrak, z něhož nespadne déšť, jako jiskra, která nezapálí. Svatí bez skutků jsou neskutční. Ale i druhý extrém je falešný. Skutky bez víry nemají pravé účinnosti. Jsou jako dokonale postavené vozidlo, ale bez pohonných látek, jako dokonalý technický robot, ale bez duše. Neboť bez víry zůstává vše jenom čistě lidské bez pravé hodnoty před Bohem. Proto dobré skutky bez víry nejsou před Bohem právem dobrými skutky. Předním předpokladem je slovo Boží „Kdo slyší mé slovo...“ První krok učinil tedy Bůh svým slovem. Je třeba, aby člověk slyšel. Pak přichází podstatné druhé: „Kdo tato má slova slyší a činí je...“ Boží slovo není jen nezávazným slovem, ale závaznou výzvou, která ze strany člověka vyžaduje odpověď. Pouhá slova by byla levná. Jenom odpověď činu je živou odpovědí na Boží volání. Každé jiné křesťanství,

i kdyby bylo sebeduchovněji theologicky formulováno a prodchnuto sebecitovějšími zážitky, bylo by zbudováno na písku, protože jeho základ by byl jenom lidský.

V mohutném protikladu stojí před námi začátek a konec Horského kázání. Na počátku blahoslavenství, na závěru Soudce světa. Na Horském kázání se rozhoduje konečný osud člověka, mezi největším vyvýšením a nejhlubším pádem. Do všech koutů duše mluví Ježíš v Horském kázání. Celého člověka chce přivést k Bohu. Smýšlením, řečí i skutky.

ÚČINEK HORSKÉHO KÁZÁNÍ

„A když Ježíš dokončil tyto řeči, žasly zástupy nad jeho učením. Učil je totiž jako ten, kdo má moc, a ne jako jejich vykladaatelé Písma. Potom sestoupil s hory a velké zástupy šly za ním.“

Mt 7, 28–8, 1

Evangelista sv. Matouš skončil svoje líčení Spasitelova zvěstování. Ještě jednou je přehlíží svým pohledem. Spasitelovy řeči jsou uzavřeny; apoštolové a lid přijali podstatu Kristovy nauky. Lid, který poslouchal Pána Ježíše, byl pln úžasu a obdivu. Cítil Boží přítomnost. Hloubka myšlenek zanechala v nich mohutný dojem a ještě více autorita, s jakou Ježíš mluvil. Mluvil jako moc mající, jako z pověření a autority Boží, jako prorok. Lid dobře vycítil rozdíl mezi Ježíšem a zákoníky. Tito odevzdávali přijatou nauku, dovolávající se svědectví jiných učitelů. Ježíš se ve své řeči nikdy neopíral o lidskou nauku některého ze zákoníků. Nepotřeboval k podepření svých slov lidské autority. Mluvil ve jménu autority Boží. Je slovo Boží, které se stalo člověkem. Síla a velikost jeho osobnosti je tajemstvím jeho slov. Není jenom hlasatelem, ale je ztělesněním Horského kázání. Jeho život je komentářem k jeho slovům. V něm je ztělesněno osm blahoslavenství. On je solí země, světlem světa, městem na hoře. V něm je vše proniknuto duchem lásky a plněním Boží vůle.

Není tedy divu, že když Pán Ježíš sestoupil s hory, následoval jej lid v rozradostněných zástupech. Musel to být podmanivý pohled: Spasitel obklopený zástupy. Dejme i my na sebe působit jeho slovy a jeho zjevem!

Nezůstávejme jen u neplodného úžasu nad jeho učením. Horská řeč je skutečně ucelená budova praktické křesťanské životní moudrosti. Vše převyšující a ovládající myšlenkou je úplná změna názorů, které do té doby vládly světem: Od představy, že pro každého je středem světa a života jeho vlastní já a že se musí všechno kolem něho točit, až k úplné nezištnosti a k úplnému sebezáporu s uznáním otcovské vlády Boží.

Měříme-li Horskou řeč Starým zákonem, vidíme, kterak neomezeně zdokonaluje mravnost ve všech povinnostech k bližnímu, takže místo strnulého práva k ochraně nastupuje nezištná láska ke všem; nejde již o to, zabránit bezpráví, ale působit dobro a dobrem vítězit. Ve srovnání s dosavadním Božím uctíváním zdůrazňuje upřímný a srdečně dětský vztah k Bohu, jenž za to přejímá povinnosti milujícího otce a ve svém obecném otcovství činí všechny lidi bratry. Není žádné okolnosti v lidském životě, žádné praktické otázky, na kterou by nám Spasitel zůstal dlužen odpověď. A přece to není žádný sborník zákonů se spleť paragrafů — jako tomu bylo u zákoníků a farizeů v jejich výkladech Zákona; v Zákoně Kristově a v životě, který se podle tohoto zákona řídí, vládne nejprůzračnější jasnost a největší jednoduchost. Všecko samo vyplývá z jediné zásady: Bůh je Otcem a Králem nás všech, my lidé jsme si všichni bratry, dětmi jednoho nebeského Otce. Kdo vidí v Bohu svého otce a v lidech své bratry, pochopil ducha Kristova a je-li jím veden, jde bezpečně ke svému věčnému cíli.

Nestačí však pouze obdivovat se Ježíšovým slovům, vychutnávat jejich realismus a dobové pozadí palestinského života a minulosti a zapomínat při tom na přítomnost. Slova Ježíšova jsou slovy věčné pravdy, stejně platnými a stejně časovými dnes jako před devatenácti sty lety. Zvláště některé věty Horského kázání mluví důrazně k dnešnímu člověku. Kdo by necítil palčivé přítomnosti sedmého blahoslavenství: Blahoslavení pokoj činící! Ježíš Kristus se nespokojuje pouze s jakýmsi pasívním pokojem, nechce pouze, aby křesťané byli pokojní jen proto, že narušený mír ruší i užitek všech dober. Křesťan musí být nositelem míru. Říše, kterou přišel Kristus založit, je říší míru. Proto jest nejvyšším přiblížením se Spasiteli, k němuž se může člověk povznést, to, že se stane spolutvůrcem míru, že svoje námahy a oběti

vynaloží, aby šířil pokoj a mír, aby i účinně pro mír pracoval a za mír bojoval. Potom si zaslouží, jako bratr Ježíše Krista, v duchu jeho příslibu z Horské řeči, názvu dítky Božího. Jak by věřící dvacátého století nepozdvihl svého hlasu, jde-li o užívání zbraní nelidského a hromadného ničení. Zde mlčet, bylo by zpronevěřením se Kristovým slovům z Horské řeči: „Slyšeli jste, že bylo řečeno předkům: Nezabiješ!... Já však pravím vám...“ (Mt 5, 21). Hrozí-li tresty za pouhý hněv, co by řekl těm, kteří chtějí vyhladit tisíce a milióny dětí, starců, bezbranných a nevinných lidí. Jak blízka jsou dnešní době a dnešnímu společenskému řádu země tábora míru Ježíšova slova z Horské řeči, odsuzující vykořisťování člověka člověkem a zavržení mamonu.

Nad učením Kristovým zmocnil se úžas zástupů, neboť mluvil jako ten, kdo má moc. Tak v Izraeli ještě nikdo nehovořil, žádný zákoník, ale ani žádný prorok, ani sám Mojžíš. Tak nemohl mluvit nikdo, jen On, Syn živého Otce, sám Bůh, jedné podstaty s Otcem. Buďme si i my vědomi této moci a z ní plynoucí závaznosti. Nestůjme jenom tiše v úžasu jako zástup kolem Pána Ježíše, ale skloňme kolena před touto mocí a nezapomínejme, že celá božská moc stojí za každým slovem Horského kázání. Její výzvy jsou výzvami Božími, její nařízení jsou nařízeními Božími a její hrozby hrozbami Soudce světa.

Slovy: „Potom sestoupil s hory a velké zástupy šly za ním“ — uzavírá evangelista sv. Matouš velkou zvěst Horského kázání. Člověk je stvořen pro pravdu. Proto pravda nachází stále svoji ozvěnu v nejhlubší hloubce lidského srdce. Může zbloudit, může zapadnout, ale vyhladit hlad po pravdě, po věčné pravdě, nemůže nikdo. Jaký tedy div, že i zástupy lidu byly přitahovány, když k nim hovořil ten, jenž je Cestou, Pravdou a Životem.

Horské kázání má v sobě něco mírného a dobrotivého. Chválí lidi tiché, milosrdné, pokojné. Hlásá smíření a lásku k nepřítelům. A přece znamená v dějinách zbožnosti duchovní revoluci.

I. Pojem Boha je zcela nový. Bůh není již nepochopitelné něco, před čím stojí člověk s pocitem naprosté závislosti. Není to již Jahve, před kterým zouváme obuv a zahalujeme tvář, ale je to Otec v nebesích. I ve Starém zákoně jest Bůh nazýván otcem, ale vždy jen otcem národa a ne jednotlivců. Když se praví: „Bude mým synem a já mu budu otcem“ tak to neplatí o Šalamounovi jako o soukromé osobě, ale jako o králi, který ztělesňuje národ. Ve slovech Kristových jest Bůh Otcem každého jednotlivce. Tím nabývá zbožnost osobního charakteru a něčeho intimního, teplého, živého.

II. Náboženství není již lidskou službou Bohu, ale bohoslužbou člověka. Ústřední postavení člověka je zcela překonáno. Bůh stojí ve středu. Vše se vztahuje k němu. Náboženství již není pokusem naladit Boha milostivě, aby se člověku dobře dařilo. Ale je to skutečná služba, kterou člověk pro Boha konat musí, konat smí a konat chce. Jest to stálé vzhlížení k Bohu, lačnost a žízeň po Bohu. Člověk hledá nejprve království Boží. Bůh je motivem ve všem.

III. Váha jest přesunuta z ritu na ethos. Kult se neodstraňuje, ale není již nejdůležitější věcí. Ethos je důležitější. Služba Bohu není tedy v první řadě bohoslužebnou slavností, ale službou srdce. Již proroci stále znovu dávali přednost ethosu před kultem. Ale v Horském kázání jest to dokonáno s velikostí a samozřejmostí, v kterých zcela ustupuje do pozadí

polemika kolem této otázky, protože výsledek vyplývá snadno z pravého pojmu Boha. Požadavek: „Nech svůj dar na oltáři a jdi nejprve a smiř se se svým bratrem“ je nejzřejmějším toho výrazem. Primitivní člověk chce usmířit božstvo magií a rity. Když jsou povinné oběti přineseny, tím jest dokonána bohoslužba. Osobní život s tím nemá nic nebo málo co dělat. U Krista je tomu obráceně. Bohoslužba je v první řadě věcí srdce.

IV. V ethosu se přesunuje váha z činu na smýšlení. Činy jsou důležité. „Ne kdo mi říká ‚Pane, pane!‘, ale kdo činí vůli mého Otce, který je v nebesích.“ Ale smýšlení je důležitější. Proti farizejským posvátným úkonům a skutkům se zdůrazňuje se vši rozhodností převaha vnitřního smýšlení. Tím se stává náboženství vnitřním a tím je jedině důstojným Boha i člověka.

V. Ve smýšlení je největší věcí láska. A protože jest to láska pramenící z Boha, nesmí se zastavit před ničím a před nikým. Tím jest láska k bližnímu vestavěna do lásky k Bohu. Poměr člověka k člověku se vytváří z poměru člověka k Bohu.

Kdo se trochu vyzná v dějinách náboženství a kdo zná řeč izraelských rabbi ví, jak neslýchaný krok byl učiněn v Horském kázání. Jest to vlastně převrat smýšlení, revoluce na náboženském poli. Lid to vycítil a divil se proto prostým a přece tak mocným slovům Ježíšovým. Tato revoluce je od té doby v plném chodu. Musí se stále znovu uskutečňovat v každém jednotlivém člověku. A jen tam, kde se uskutečňuje, jest křesťanství.

POZNÁMKY

Z moderních katolických děl o Horském kázání si zaslouží zvláštní zmínky kniha Dr. Th. Soirona „Die Bergpredigt Jesu“ (Freiburg i. Br. 1941), která řeší jak otázky literárně kritické, tak otázky exegetickotheologické. Hluboké duchovní postřehy obsahují úvahy švýcarského exegety R. Gutzwillera „Meditationen über Matthäus“. K obojím spisům vedle nejrozsáhlejších komentářů k evangeliu sv. Matouše bylo přihlíženo v této malé studii, která chce být knížkou poučení, povzbuzení a útěchy.

1/ Syn člověka se nazývá sám Ježíš Kristus ve smyslu Davidova proroctví (7, 13 n.) o Mesiáši. Označením Syn člověka vyznal Ježíš Kristus, že je očekávaným Mesiášem, ale zároveň odmítl nacionální a časné představy, které si současné židovstvo o Mesiáši vytvořilo. Pojem Syn člověka v ústech Ježíšových vyjadřoval jak pozemské členství, tak Boží synovství Ježíše Krista.

2/ Život Ježíše Krista. Praha 1948 str. 294.

3/ Matoušovo deváté „Blahoslavení“ je podle sv. Augustina shrnutím předcházejících blahoslavenství.

4/ Sv. Lukáš „duchem“ vynechává. Charakter jeho evangelia je spíše sociální a pro jeho řecké čtenáře výraz „chudí duchem“ byl těžko pochopitelný a proto výraz vynechal. Původnější se zdá čtení sv. Matouše a též v souvislosti označení „chudí duchem“ má své zdůvodnění.

5/ Chvála pokoje a zaslíbení pokoje se vyskytují velmi často v rabínské literatuře. Jinak však tomu bylo v denním životě. Právě v době Ježíšově byl život v Judeji rozleptán stranami a stranickostí. Proto Ježíš blahoslaví ty, kteří jsou „tvůrcové pokoje“.

6/ Vsuvka – vyjma cizoložství – která poněkud ztemňuje jasný příkaz Kristův o nezrušitelnosti manželství, se vyskytuje jen v evangeliu sv. Matouše (zde a 19, 9). Sv. Marek, Lukáš a Pavel, když mluví o manželství, této vsuvky nemají. Z celé souvislosti Horské řeči a všech míst Nového zákona, kde je řeč o manželství, je zřejmo, že Ježíš Kristus neznal výjimky z uvolnění manželského svazku. Protože neznáme původní aramejský text Matoušova evangelia, nevíme, jaký je nejvlastnější smysl v aramejštině řeckého Matoušova „parektos“ (= vyjma). Pán Ježíš pronesl řeč na Hoře aramejsky. Držíme se proto tradice a výkladu učitelského úřadu Církve, která nezná důvodu rozluky pro cizoložství. Dovoluje pouze rozvod. Překladaelé proto různě místo překládají a komentují. Filologicky je např. možný překlad: „nehledě k cizoložství“ nebo „ani ne v případě cizoložství“, jak jsem ukázal ve článku k tomuto textu, uveřejněném v Duchovním pastýři 1951 č. 2.

7/ Sv. Lukáš 6, 31, v paralelním místě k verši Mt 5, 42, ještě připojuje „zlaté pravidlo bratrské lásky“: „A jak chcete, aby lidé činili vám, i vy jim činite!“ Kristus nemínil stanovit nové civilní právo, chce spíše životu těch, kteří ho následují, dát novou velikost a hloubku, která se blíží velikosti Boží.

8/ Sv. Lukáš v paralelním místě 6, 33 nahrazuje Matoušův výraz „pohané“ slovem „hříšníci“. Jeho evangelium je určeno hlavně křesťanům z pohanství a proto častěji se vyhýbá výrazům, jež by pro ně mohly znít tvrdě.

9/ Modlitba Otčenáš se nám zachovala ve dvojí formě, u sv. Matouše (sedm proseb) a u sv. Lukáše s pěti prosbami. Je to vzorná modlitba obsahem, pořadem proseb i svou stručností.

^{10/} Sedmerou prosbou se dostává modlitbě charakteru oficiálnosti. První tři prosby se vztahují k Bohu. První prosba „Posvět se jméno Tvé!“ se vyskytuje i ve dřívějších izrael. modlitbách.

^{11/} Tato prosba se rovněž vyskytuje v izrael. modlitbách. I když se tato prosba Otčenáše kryje s obdobnými modlitbami, je zde velký obsahový rozdíl. „Království Boží“, které bylo pro Židy předpovědí, stalo se v nové spravedlnosti skutkem.

^{12/} Prosba nemá v židovských modlitbách paralely, pouze náznaky (Ž 135, 6; 103, 21 aj.). Souvisí s prosbou předchozí: Vláda Boží se uznává plněním jeho vůle.

^{13/} První tři prosby spolu souvisejí. Prosíme, aby Bůh:

1. dosáhl svého posledního účelu (oslavení),
2. toho dosáhne, když všichni lidé uznají jeho vládu,
3. tu uznáváme plněním Jeho vůle.

^{14/} K různým překladům „vezdejší“, „každodenní“ viz studii prof. J. Cibulky v časopise Slavia 1956 str. 406 n.

^{15/} Slovo o shromažďování pokladů známe z Tobíáše 4, 8. Nebyly to pouze peníze a drahé kovy, ale i látky a šaty. V nejnovější době se našly podobné poklady v košíku v jeskyni Bar-Kochby u Mrtvého moře. Izraelité měli představu, že skutky spravedlivých jsou shromažďovány na věčnosti jako v pokladnici a podle jejich množství bude určována věčná odměna.

^{16/} Právně bylo možné, aby otrok, třeba dědictvím, náležel dvěma pánům; ovšem takový otrok nemohl uspokojit požadavky obou pánů.

^{17/} Polní lilie – podle P. Foncka je to tzv. *lilium candidum*.

^{18/} Učedníci Ježíšovi viděli, kterak nespravedlivě a nepřátelsky farizeové posuzovali Ježíše Krista a jeho věrné (Mt 9, 3; Lk 7, 36). Bylo proto nebezpečí, že učedníci Ježíšovi se budou domnívat, že smí podobně soudit o farizejích a ostatních spolubližních, kteří se neřídí zásadami Horského kázání. Proto toto napomenutí Pána Ježíše.

^{19/} Myšlenka se vyskytuje i v rabínské literatuře (o thoře). Rabíni nazývali často člověka neznalého Zákona a zvláště pohany „pes“. Rovněž obraz vepřů byl běžný. Proto pro orientální sluch Ježíšových posluchačů obě označení nezněla tak tvrdě jako dnes nám.

^{20/} Posluchači Ježíšovi znali podobná slova ze Starého zákona a z úst rabínů. Srv. Tobíáš 4, 15. Ve Starém zákoně spíše ve smyslu negativním: co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim. Pán Ježíš jde dále za toto negativní pojetí. Určuje za měřítko lásky k bližnímu uspořádanou, vůli Boží odpovídající lásku k vlastnímu já.

^{21/} Poprvé se zde v evangeliu sv. Matouše vyskytuje řecký výraz Kyrios = Pán. Kyrios je řecký překlad hebrejského „Adonaj“, jehož se užívalo ve Starém zákoně jen o Bohu. Jménem Kyrios je tedy označován Ježíš Kristus jako Pán, jako vládce obdařený mocí Boží, jako Bůh. Oslovení Kyrios jest vyznáním víry v božství Ježíšovo. Sv. Pavel píše v listě k Filipánům (2, 9–11), že Kristu patří božská čest a sláva, protože je Pán (Kyrios) = Bůh.

^{22/} R. Gutzwiller: Meditationen über Matthäus XXXII.

JAN MERELL

K ŠEDESÁTINÁM 10. V. 1964

ThDr. Václav Bartůněk, proděkan CM bohoslovecké fakulty v Praze – Litoměřicích.

Autor tohoto spisu si zvolil jako téma závažnou pasáž z evangelií tzv. Kázání horní. Jako znalec bible tak neučinil jistě náhodně. Jde snad o nejcharakterističtější verše celého křesťanství, protože blahořečí, oslavují, chválí ve čtyřech případech ty, jimž se určitých vlastností nedostává a jsou jaksi vyloučeni z normálního běhu lidského života a ve čtyřech případech nadané určitými předpoklady (chudé, milosrdné, čisté, pokojné). Tím blahoslavenství Kristovo je nesmírně konstruktivní a pozitivní, optimistické, protože pomáhá překonávat stinné stránky pozemského života tíhnoucího bytostně ke štěstí a k blaženosti. Kázání horní dává lidstvu záruku plnosti života i v bolesti. Je naším dostatečným posílením, když nevidíme pro slzy, když se marně domáháme spravedlnosti, když malomyslníme pro zdánlivou jalovost praktikovaného dobra.

Kázáním šířeným mírným hlasem božského kazatele s návrší, které jen nadsázka dnes už neznámých kronikářů nazvala horou, ukázal Kristus království nemající hranic, ani mezí a vepsal v srdce lidská — ne na kamenné desky jako Jahve — píseň nového člověka, hymnus vítězství nad morální i fysickou slabostí. Ježíš seděl na výšině uprostřed svých prvních apoštolů, obklopen sty očí, které hleděly v jeho oči a kdosi se ho tázal, komu se dostane toho království nebeského, o němž tak často mluvil. Ježíš odpověděl osmi blahoslavenstvími (někteří podle rozličného čtení rukopisů počítají sedm, jiní devět), která jsou jako sloupovím „skvícím se skvělostí“ všeho kázání.

Osmero blahoslavenství nazývá Papini nejznamenitějšími básnickými verši, po nichž teprve možno uvádět stránky textů vytržených z největších básníků všech dob a všech kultur, aby se ukázalo, že ono osmero zůstane v této konkurenci „jediným

diamantem zářícím svým jasným leskem nezkaleného světla mezi barevnou ubohostí smaragdů a safírů“.

Jedno z nich mluví o blahoslavených, „kteří protivenství trpí pro spravednost“. Nuže autor této knihy byl také mezi nimi, když dvě leta pro spravedlivou věc svého národa trpěl v táboře hrůzy. Letošního roku se dožívá 60 let. Svou prací si zaslouží následující vzpomínky.

Šedesátiny mohou znamenat v neukázněně prožitém životě jen trapné dokončení šesté dekády lidského věku event. konstatování více nebo méně pokročilého opotřebování orgánů fyzických a pozvolný úbytek mohutností duševních. Šedesátiny kněze, který se snažil v intencích evangelia vytěžit ze závazně svěřených hřiven ducha i těla, pro spásu duše své a svých bližních, pro dobro vlasti a společnosti co nejvíce, znamenají radostnou přehlídku splněných životních úkolů. Čili jak vystihl Cicero v duchaplném pojednání „O stáří“, vyzvedáváje přednosti zralého mužného věku, a to dnes šedesátiny jsou v plném slova smyslu, že nejskvělejší ozdobou jeho jsou jubilantovy charakterové dobré vlastnosti, celoživotní cvičbou získané ctnosti, uzrávající v pokročilém věku v podivuhodné plody. A týž autor uzavírá v působivém dovětku: „Vědomí dobře naplněného života a vzpomínka na mnohé dobré činy je velmi příjemná“. Nikoli tedy truchlivé zamyšlení i jen náznakové uzávěrky celoživotní, nýbrž příjemná vzpomínka na jedno radostné životní jubileum mají být náplní tohoto článku.

Spectabilis prof. Dr. Jan Merell může vším právem pohlížet na uplynulých šedesát let se zadostiučiněním a s „vědomím dobře naplněného života“. Narozen z rodiny městského zřízence v pražské vinohradské čtvrti 10. 5. 1904, žil takřka ve stínu frekventovaných kostelů u sv. Lidmily, kaple sv. Aloise a později Plečnikova kostela Nejsv. Srdce Páně, spravovaných vynikajícími kněžími. Církevní slavnosti v poměrně mladé části Velké Prahy, kterou Vinohrady byly, se rozvíjely s okázalostí, častá kázání pronášená hlavně v květnu vybranými duchovními řečníky nezůstávala na vnímavou mysl chlapcovu bez vlivu. Po nabytí základního vzdělání nastoupil Jan Merell středoškolská studia, která díky vynikajícím profesorům, zvláště díky zanícenému výbornému češtináři typu buditelského nadšence Dr. Vraštilovi, znalci českých biblí, nadanému linguistovi prof. Ovečkovi, klidnému prof. Opavskému, v botanice vědecky pra-

cujícímu prof. Závadskému, filosofu Ježovi, matematiku Jemelkovi aj. zanechala v jeho tvárném duchu trvalé stopy zájmu o vše dobré a krásné. To už samo o sobě bylo dobrou vzdálenou přípravou pro další celoživotní rozhodnutí.

Více než úspěšně absolvovaná středoškolská studia doprovázená ústavními výročními zprávami u jubilantova jména vždy symbolicky významnou hvězdičkou značící vynikající pracovní úspěch, byla uzavřena zkouškou dospělosti. Pak sušilovskou láskou k církvi a vlasti naplněné srdce jinocha Merella si vybralo kněžský stav. Neovlivňovalo ho rozhodování ostatních účastníků sdílejících s ním Prokrustovo křeslo za maturitním stolem, kteří se chtěli uplatnit po lidsku řečeno výhodněji. Vybral si povolání, slibující více duchovních než hmotných výhod, jak podle prastaré zkušenosti potvrzuje elegické distichon: „Dat Galenus opes, dat Justinianus honores, pauper Aristoteles cogitur ire pedes“. (Smysl: Povolání lékařské dává majetek, právnické pocty, chudý Aristoteles je nucen chodit pěšky.) Místo mudrce Aristotela podložme povolání filosofa a theologa, který se sice také tu a tam veze, ale jehož celkové společenské zařazení se po stránce pozemských předností velmi lišilo od privilegií poskytovaných tehdy stavu lékařskému nebo právnickému. Nadějeplný klerik se ochotně podřizoval poměrně strohému seminárnímu řádu požadovanému tehdy vlídnou osobností vskutku ctihodného kněze Msgra Jana Řihánka a spirituála Štely. Také s velikou pozorností poslouchal fakultní přednášky profesorů, mezi nimiž vysoce vynikaly profily několika theologů evropské proslulosti. Používal všech prostředků jsoucích ve třetím poválečném desetiletí našeho věku v theologii a v seminární výchovné instituci u nás k dispozici k tomu, aby vyrostl v kněze dobrého, ba co nejlepšího. Byl si totiž dobře vědom výroku Bernanosova, že „kněz prostřední je ošklivý, kněz špatný pak je netvorem, jehož obludnost uniká vši společné míře“. A chápal dobře s tímto francouzským myslitelem význam kněžství, o němž Bernanos říká shodně s evangeliem, že je solí země a rozvíjeje dále tuto myšlenku praví svým drasticky bloyovským způsobem: „Nu, a náš ubohý svět se podobá starému tatíkovu Jobovi na hnojišti plném ran a vředů. Sůl na živé maso, to pálí. Ale to také chrání před shnitím.“ Mysl pro ideály Kristovy zapáleného studenta se připravovala se vši vážností na budoucí povolání, které v něm nepřímou již dříve probouzel klasik Cicero v tuskulských hovorech výrokem: „quae est melior igitur in hominum genere natura quam eorum, qui se natos ad homines iuvandos, tutandos, conservandos arbitrantur“. (Asi: K nejlepšímu jsou vybráni, kdož se cítí povolání

člověku pomáhat, ho chránit a zachovávat.) Tyto a podobné výroky přirozeným světlem jasného rozumu osvícených klasiků byly později doplňovány, docelovány a zdokonaleny četbou, meditací a studiem Písem svatých podle výzvy velikého biblisty sv. Jeronýma, že křesťan vstávaje lehaje má se nachylovat nad posvátné texty bible. Tehdy ještě bohoslovec Merell netušil, že biblistika se mu stane povoláním.

Uzavřev čtyřletá theologická studia, za nichž se pokoušel také literárně pracovat v bohosloveckém časopise „Museum“, přijal po náležité duchovní přípravě roku 1927 z rukou učeného a přísného arcibiskupa Kordače kněžské svěcení a po krátkém odpočinku nastoupil kaplanské místo tenkrát už výjimečně v pohraničním území ve Stříbře. Apoštolátně cítící neomysta záhy zjistil velikou odměnu za svou volbu kněžského povolání probíhající ostatně podle nepostižitelných plánů Božské Prozřetelnosti („Ne vy jste vyvolili mne, nýbrž já vyvolil vás“) v útěšné radosti z kněžské práce. Tu dovedl hned zpočátku sladit se zřeteli praktickými. Ve Stříbře byla česká menšina, která se stala středem jeho kněžského, charitního i národního zájmu po celá dvě léta.

Pilný a inteligentní český kněz prošlý tuhou školou pohraniční pastorační práce v jazykově smíšeném území, vzbudil zájem vedoucích činitelů pražské arcidiecéze, kteří ho po dvou letech povolali na jednu z nejvýznamnějších pražských far na Smíchov jako velkoměstského kooperátora k agilnímu prelátu Paulymu. Ani zde při rozsáhlé pastoračně administrativní zaměstnanosti nevyhasl jeho zájem charitně sociální. Po úmorné práci v duchovní správě a ve školách, kde působil jako výpomocný učitel náboženství, nastupoval večer kaplan Merell jako oblíbený přednášeč v různých institucích a jako organizátor pomoci pro nedostatkem trpící nezaměstnané, následuje tak částečně světlého vzoru apoštola Berlína Karl Sonnenscheina. To už se však současně připravoval k přísným zkouškám na fakultě theologické. Zakončil je r. 1933 dosažením doktorátu theologie. Na pokračí přípravných jeho studií vzniklo životopisné dílko „Sv. Karel Boromejský“. V něm ovšem netkví význam vědeckého Merellova zaměření, ale ukazuje jeho praktický smysl využít pastoračně teoretického studia. Mladý duchovní, který při vši mnohostranné práci se dovedl s příkladnou ukázněností soustředit na náročné studium, upoutal teprve nyní plnou pozornost svých představených. Jeho výkonnost, jeho dobrý kněžský život, zainteresovanost na církevním dění v arcidiecési, zvláště ale úspěšné zvládnutí předepsaných rigoros, to vše spoluurčovalo jeho další životní dráhu. Přišel pro doktora Merella významný rok 1934, v němž byl jmenován,

ne bez vlivu našeho vysoce zasloužilého prof. Cibulky, asistentem theologické fakulty s povinností prohloubit své vědomosti v oboru novozákonní biblické vědy. Tak se dostal jubilant ke studiu biblistiky, která má v českém národě vsutku imposantní tradici. Kněz Merell si toho byl vědom. Dobře věděl, že zájem o knihu knih se datuje u nás již od dob cyrilometodějských a že české překlady bible jsou ze všech slovanských nejdůležitější, nejzajímavější a nejranější. Dobře věděl, že staroslověnský překlad sv. Cyrila a Metoda, aspoň z části vzniklý v oblasti českého jazyka, působil jistě v nejdávnějších dobách na utvoření české terminologie náboženské vůbec. Byl si plně vědom čestné a odpovědné úlohy, kterou jako první oficiální znalec problémů spojených se studiem Nového zákona na sebe přejímá. Měl být pokračovatelem a nositelem nanejvýše odpovědného úkolu, který svěruje církvi a věřící český člověk profesorovi novozákonní biblistiky. Měl se stát strážcem, vykladačem a následovníkem těch nejvážnějších mužů v národě, kteří věnovali svůj zájem, své nadání, svůj čas, své soukromé zájmy studiu, překladu a vydání křesťanstvu nejposvátnější knihy — Písmu svatému. Jak jeho publikace „Bible a národ český“ ukazuje, dobře si ujasnil veliké náboženskokulturní bohatství, jehož se stal strážcem, interpretem a propagátorem. Dlouhá byla řada v minulosti duchů nikoli prostředních, kteří věnovali svůj zájem bibli od svatých vpravdě monumentálních postav Cyrila a Metoděje, přes anonymní autory marginálních a interlineárních glos v latinských textech, první stále ještě anonymní překladatele ve stol. XIII. a v první polovině XIV. stol., editory bible Drážďanské neboli Leskovecké, Olomoucké a Litoměřické až k nejnovější naší takřka klasické edici, uskutečněné nezapomenutelným biskupem dr. Podlahou.

Hodlal tedy s plnou odpovědností se připravit na svůj nikoli snadný úkol, jak jeho prozíraví představení a později v povolání starší kolegové usoudili. Proto se odebral na speciální odborné studium do ciziny. Byla to veliká v malém národě vzácná příležitost. Někteří, kterým se nabízela, odmítli; k duchovní kulturně velice významné hostině nebyli zas přizváni ti, kdo by si jí nesmírně vážili a z ní co nejvíce čerpali. To už je providenciálně člověku někdy nepochopitelná komplikovanost pozemského života. Merell byl tedy pozván a stalo se jeho zásluhou, že se snažil z příležitosti co nejvíce ve prospěch všeobecného dobra vytěžit. Jako od listopadu 1934 druhý asistent theologické fakulty Karlovy university studoval na Papežském biblickém institutu v Římě, kde byl jeho profesorem dnes známý kardinál Bea. V roce 1936-37 věnoval

svůj pracovní zájem papyrologii a biblické filologii na Sorboně v Paříži. Svůj rozhled rozšířil studijními návštěvami v Cambridgi, v Oxfordě a v Lovani. Výsledkem tohoto badatelského úsilí bylo francouzsky psané pojednání v „Revue biblique“ r. 1938 „Nouveaux fragments du Papyrus 4“, Paris 1938, v knihkupectví Lecoffre. Budoucí český biblista korigoval a připravoval katalog a popis papyrových rukopisů Nového zákona, který dosud vlastně v úplnosti neexistoval. Nespokojil se s dosavadními informacemi o vzácných památkách, nýbrž znovu namáhavě studoval originály nebo aspoň jejich přesné fotokopie. Z toho důvodu vážil namáhavé a nákladné cesty po nejvýznamnějších museích a knihovnách v Evropě. Zvláště upoutalo jeho pozornost několik zlomků z prvních šesti kapitol evangelia sv. Lukáše. Z tohoto fragmentu byla známa a uveřejněna jen část, ostatní dosud unikalo pozornosti, protože šlo o materiál těžko čitelný a poškozený. Po namáhavém tříměsíčním studiu se podařilo dr. Merellovi nejen celý fragment přečíst, ale i intuitivní a logickou kombinací doplnit chybějící části. Nespolehal se jako začátečník na sebe, ale výsledek svého bádání si ověřoval u kapacit světového jména jako je Francouz Paul Collard a Angličan Kenyon, kteří souhlasně potvrdili, že jde o texty pocházející nejméně ze začátku IV. stol., čili že jsou starší než dosud známé pergamenové kodexy. Badatelský úspěch M., jehož předmětem byl papyrový fragment v odborných kruzích známý pode jménem „Papyrus 4“, vykazuje přímo nápadnou shodu s textem nejlepšího novozákonního kodexu vatikánského a rozsahem je vedle textu Chester Betty nejobsáhlejší. Proto jeho zveřejnění bylo svrchovaně aktuální a vzbudilo zájem vedoucího světového biblisty P. Lagrange, na jehož žádost Dr. M. výtěžek svého studia uveřejnil v „Revue biblique“. Nemůže být sporu o tom, že tato publikace po úspěšné reprezentaci české katolické teologie na mezinárodním fóru profesory Šandou, Sedláčkem, Musilem, Vajsem, Cibulkou a Dvorníkem, byla význačným příslibem do budoucna. Bohužel okupace a druhá světová válka přerušila slibnou práci nadějného asistenta pražské fakulty v tomto směru. S ní se neuskutečnila ani pro další jeho vědecký rozvoj důležitá studijní cesta do Palestiny financovaná Denisovým stipendiem. Dr. Merell se stačil jen habilitovat na theologické fakultě v březnu 1939, v měsíci ostatně plném národního smutku následkem okupace. Učinil tak předložením spisu habilitační komisi pod názvem: „Papyry a kritika novozákonního textu.“ Kritika spisu byla příznivá. Oceňuje „shrnutí výtěžků samostatných rozborů autorových, jež se pokoušejí zařadit všechny známé zlomky papyrové do

některé ze 4 kategorií novozákonního řeckého textu a stanovit jejich cenu po stránce textově kritické“. „Dílo svědčí“, pravilo se v habilitační kritice, „o pevném zvládnutí rozptýleného materiálu i celé obsáhlé literatury. Autor podrobil revizi dosavadní katalogy řeckých papyrů Gregoryho a Dobschützův, při čemž tři papyry vyloučil jako nenáležitě do seznamu pojaté, pergamenový a dva koptické. Vědecký přínos habilitačního Merellova spisu spočívá v důkazu, že třeba změnit dosavadní metody textové kritiky, což se tušilo, když byly vydány papyry Chester Beatty ze III. stol.“ Na základě kladné kritiky odborníků prof. Hegera a prof. Vašici byl kandidát připuštěn k habilitačnímu hodinovému kolokviu a k přednášce. Po jejich úspěšném absolvování mu byla 24. 3. 1939 udělena *venia docendi* pro obor biblického studia novozákonního a vyšší exegese na bohoslovecké fakultě Karlovy university v Praze. K habilitaci přistoupil jako už známý odborný publicista, uveřejniv celou řadu článků v „Časopise katolického duchovenstva“. Tak v roce 1933 publikoval rozbor sekvence „Dies irae“, v r. 1935 psal o biblickém institutu v Římě, r. 1936 o nově nalezeném zlomku evangelia, později o nejstarším řeckém zlomku Písma sv. a v dalších letech pokračoval v sérii článků souvisejících s jeho odbornickým zájmem. Není proto divu, že se na něho obrátila redakce *Dodatků Ottova Naučného slovníku*, pro níž vypracoval řadu hesel, týkajících se jeho oboru. Současně psal také do jiných časopisů zaměřených na popularizaci nábožensko-vědeckých otázek. Tak revue „Na hlubinu“, „Sursum“ uveřejnily radu článků ozřejmujících nejrůznější biblická témata. Zde také pojednal z nových hledisek o všech evangeliích, zvláště ho zaujal problém bolesti v bibli. Řada recenzí biblické literatury jde do set. Podobně psal i do odborných zahraničních periodik.

Zatím se politická situace následkem okupace vytvářela stále hrozivěji. Její tragika pro universitního učitele spočívala v potupném, násilnickém a svévolném uzavření poslucháren všech vysokých škol v republice. Dr. Merell nedbal tohoto opatření a s velkým osobním risikem, jak se záhy ukázalo v celé hrůze, převzal přes výslovný zákaz nacistického režimu samozřejmě a skoro provokačně přednášky na Theologickém institutu, jehož sekretářem byl někdejší frontový voják, skvělý řečník a organizátor dr. Ant. Vondráček, nejprve v Praze a potom v Břežanech, na němž kromě nás přednášel také prof. dr. Kubalík. Institut byla svépomocná akce pražské a české části litoměřické diecése za poměrů mimořádně svízelných. Profesori dojížděli do Prahy a později do Břežan často za dramatických okolností. S nasazením zdraví, a za náletů i živo-

ta, se dostávali na své působiště. Pro porušení „zákazu přednášek vysokoškolských učitelů“ vydaném hitlerovskými okupanty, ale také pro odbojovou činnost v ilegální organizaci, byl prof. Merell v srpnu 1943 gestapem zatčen a až do r. 1945 do konce války vězněn v Terezíně a v Dachau. Jeho utrpení zvětšila ve vězení zpráva o úmrtí matky, o němž se dověděl hodně opožděně, neboť správa tábora mu úmrtí oznámení úmyslně nedodala. V koncentračním táboře vedle běžných způsobů mučení byl stížen také smrtelně nebezpečným skvrnitým tyfem. Sotvaže se uzdravil a byl přidělen do oddílu donuceného šít vojenské stany, spojil se v duchu s patronem stanařů se sv. Pavlem, a k jeho počtě po výzvě spoluvězňů, z nichž dosud žije prelát Jansens z Cách, přednášel o biblistice a papýrech německy, italsky a francouzsky. Pak ho v táboře znali pode jménem „agrafa“.

Po návratu do osvobozené vlasti, ačkoli vysílen těžkou tyfovou chorobou, nenastoupil mu nabízené rehabilitační lázeňské léčení, ale s nedočkavostí se ujal přednášek na znovu otevřené universitě. V srpnu 1946 zastupoval fakultu ve Frýburku. Táž ho současně pověřila nákupem vědecké literatury pro odborné knihovny vědeckých seminářů, které následkem okupace a válečných událostí hluboce zaostávaly za světovým průměrem. Tehdy si v Luzernu prohlédl expozici světoznámé italské knihovny Ambrosiany s proslulým zlomkem Muratoriho. Když došlo v r. 1950 k reorganizaci vysokoškolského studia a bohosloví se soustředilo na římskokatolickou theologickou fakultu v Praze, nesoucí od té doby čestný a významný titul „Cyrilometodějská“, zúčastnil se prof. Merell rozhodujícím způsobem se zesnulým prof. Šandou všech přípravných prací k jejímu zřízení. To bylo uskutečněno vládním dokumentem ze 14. 7. 1950 č. 112. Od této doby je jeho celá činnost co nejúžeji spjata se životem CMB fakulty v Litoměřicích. Spolu s děkanem a učencem světového jména prof. Šandou vydal první tištěný program tohoto vysokého theologického učiliště, v němž se proklamovalo, že „studium se koná podle církevního studijního plánu, bohoslovci budou ubytováni a stravováni v semináři pod vedením rektora a spirituála. Každý bohoslovec bude po dobu svých studií pobírat vysokoškolské stipendium.“ Výzva končila provoláním ke kandidátům theologie: „Jistě vám záleží na budoucnosti naší svaté církve a spáse duší našich věřících, kteří volají po hodných a svatých kněžích. Rozhojňte řady dělníků Páně! Zbožní, bohoslovecky vzdělaní kněží jsou nadějí naší svaté církve“. Provolání samo dostatečně ukazuje, jakými úmysly byl veden prof. Merell, při zřizování fakulty. Jako

její spolubudovatel byl jmenován po boku zasloužilého spect. děkana a prof. Šandy proděkanem a vedoucím katedry biblických věd. Po smrti J. Sp. děkana Hronka ho zvolil profesorský sbor před 10 lety za jeho záslužnou činnost plnou čilé, bystré iniciativy děkanem. I v této odpovědné funkci, které se ujal pod záštitou velkých slovanských apoštolů Cyrila a Metoda s velikým nadšením a se vzorným pracovním elánem, vyžadujícím stálou obětivnou pohotovost, se plně osvědčil, vyvinuv bohatou badatelsko-publicistickou, reprezentační, organizační, ale i mírovou činnost. Tak po roce 1946 po návratu z koncentračního tábora vydal „Úvod do četby Nového zákona“ ve dvou vydáních, v r. 1949 „Studium a četba bible podle encykliky Divino afflante Spiritu“. Nezapomínal ani na pěstování svého oboru živým slovem. V r. 1947 připravil a řídil první Biblický týden, pro kněze ve Frýdku a v r. 1948 v Praze. Akce se setkala se živým porozuměním duchovenstva a vyvolala skoro údiv v zahraničí, jak svědčí např. článek v časopise „Mélangés de Science Religieuses“ v Lille, kde se praví: „La Semaine biblique qu'il a organisée pour le clergé en 1948 a connu le plus vif succès“. („Biblický týden, který r. 1948 připravil pro kněžstvo, dosáhl největšího úspěchu“.) Jak pronikla do zahraničí známost o jeho pracích, dosvědčuje recenze spisu „Studium a četba bible“ v mezinárodním časopise „Biblica“ (1950), kde je nazýván v italsky psaném článku „instancabile“ tj. neúnavný. Recenze o práci našeho biblisty přinášely nerozmanitější odborné časopisy jako „Chronique d'Egypte“, „Theologische Quartalschrift“ v Tübingen aj. V r. 1951 připravil prof. Merell cyklus biblických extensí ve velkém sále Ústřední knihovny hl. m. Prahy, které se těšily nevídanému zájmu. Již předtím přednášel o bibli v Plzni, Soběslavi, ve Slaném a jinde. V té době byl také redaktorem a vědeckým poradcem Vzdělávací knihovny katolické, edice s dlouholetou tradicí, v níž za jeho redakce vyšel Ovečkův „Úvod do mystiky“, „Karlštejn“, kromě dvou theologických kristologických spisů a přílohy „Biblica“ v časopise „Logos“. Zvláštní úkol naplnil jubilant pečlivou informací našeho kléru i katolické inteligence o stavu a vývoji soudobé světové biblistiky. Dobře volenými tématy dokázal, že s bdělou připraveností a láskou sleduje vše, co se kde v biblistice nového vyskytuje. Tak do „Českého katolického duchovenstva“ psal v roce 1946 „O novém latinském překladu žaltáře“. V časopise „Duchovní Pastýř“ „O současném stavu novozákonní kritiky“, „Co je revise Vulgaty a jak dalece pokročila“, „Nejnovější list biblické komise o Pentateuchu“ atd. Do této kategorie významně informativních článků o předmětu

nám českým kněžím nejvzácnějším, totiž o bibli, patří např. i článek ve 3. č. letošního ročníku „Duchovního Pastýře“, nazvaný: „Metoda historie forem a historický charakter evangelií“, který výstižně i neodborníkům ukazuje, jak daleko a, možno-li tak říci, svobodomyšlně pokročila moderní biblická kritika. Lze bez nadsázky tvrdit, že ve svém oboru jako ostražitý pozorovatel z majáku své nad jiné významné universitní katedry vždy v pravý čas katolickou veřejnost informuje, ba někdy ve srovnání se světovou úrovní podobné vědeckopopularizační práce má i jistý předstih, jako v případě Kumramských objevů.

Je současně chloubou naší Almae Matris, že v publikačně propagační činnosti dosáhl jubilant zatím největšího úspěchu knihou: „Bible v českých zemích“. Je zcela pochopitelné, že taktní děkan, jsa zároveň autorem publikace, nemohl seznamovat ani členy profesorského sboru, natož potom širší veřejnost s úspěchy, kterých jeho spis dosáhl. Málo je také známo, jak došlo k jeho vydání. Za cesty ve Švýcarsku navštívil Benzingerovo nakladatelství v Einsiedlu. Tehdy ho tato světoznámá nakladatelská firma vyzvala k tomu, aby pomýšlel na publikaci díla, které by zachycovalo náboženskokulturní význam bible v českém národě. K realizaci tohoto plodného podnětu došlo skoro po deseti letech, kdy bylo s mnohými ilustracemi a hlavně pro informaci ciziny s resumé německým, francouzským a anglickým teprve vydáno. V úvodu autor motivuje vydání knihy několika zajímavými sloupci. Ohledně biblických prvotisků (inkunabulí) praví: „Právem jsou pokládány za vzácné svědectví naší kulturní vyspělosti, neboť bible jako prvotisky se vyskytují ještě toliko v překladech pěti národních jazyků: německého, francouzského, vlašského, holandského a španělského. A česká bible je také jedinou inkunabulí slovanskou. Biblické tisky XVI. stol. i biblické tisky bratrské jsou skvostem našeho knihtiskařského umění. Dlouhá řada katolických vydání bible od bible Svatováclavské až k současným katolickým překladům svědčí, že i katoličtí věřící byli mocně zasaženi tradičním českým biblismem. Konečně s těmito skutečnostmi chce kniha seznámit i čtenáře v zahraničí, kteří o bibli jako ukazovatelce kulturní vyspělosti všech evropských národů mají mimořádný zájem.“ Ačkoli se to zdá paradoxní, vykonali Češi ze všech slovanských národů pro bibli patrně nejvíce, stejně jako pro kult cyrilometodějský, jak svorně konstatují mnozí odborní badatelé. V knize autor sleduje nejstarší staroslověnské překlady biblické a počátky českého překladu. Dále mluví o biblích doby románské — gotické — o prvotiscích — nevynechává ani biblické tisky

bratrské a přecházejí od bible Svatováclavské k nejmodernějšímu jejímu překladu uzavírá chválou Písma slovy Proglasu. Je „darem Božím všemu lidu slovanskému, slovem, které přišlo od Boha, které je pokrmem lidských duší a vede k poznání Boha“. V recenzi „Vlastivědného věstníku moravského“ se o publikaci říká hned v r. 1957: „Jde o práci vskutku průkopnickou, neboť dosud nebylo studie, která by se danou problematikou v takové šíři a hloubce zabývala.“ Nekatolické náboženské obce si pochvalovaly uznání, jehož se v díle Merellově dostává Kralické bibli, a které, jak se praví, „má tendenci vyzvednout velmi vysoko formální stránku bratrských tisků spolu s jejich hodnotou kulturně historickou; zvláště se hodnotí jazyk bible Kralické, jeho vytríbenost, něžnost a zbožnost“. „Revue des Sciences Religieuses“ ve Štrasburku vítá, že kniha vyšla v době, kdy se v Paříži připravovala výstava českého středověkého umění. Kladně hodnotí publikaci také „Bulletin de litterature ecclesiastique“ z Toulouse, „Revue biblique“ r. 1958 uzavírá svou recenzi: „Nelze jinak než doporučiti četbu tohoto krásného díla také ke chvále národa hrdého vším právem na svou kulturu a víru.“ Recenze přinesly dále „Analecta Bollandiana“, „Revue benedictine v Maredsous“, časopis dominikánské římské fakulty „Angelicum“, „Ephemerides Theologicae Lovanienses“, které zvláště zajímala zmínka o zničení ojedinělého našeho klenotu, bible Leskovecké neboli Drážďanské. Jsa poslán k vědeckým účelům z Drážďan do Lovaně, exemplář shořel při zapálení lovaňské univerzitní knihovny německými útočníky v r. 1914. Konečně referoval o spisu „Irenikon“ vydávaný benediktinským opatstvím v Chevetogne v Belgii, jakož i německé časopisy „Theologie u. Glaube“ v Paderbornu „Zeitschrift f. kathol. Theologie“ a j. Ba známost o spisu se dostala až do Portugalska, kde se jím r. 1960 obírala „Revista de Cultura Biblica“.

Kromě všech těchto prací připravuje jubilant k vydání spolu s profesorem Starého Zákona a metropolit. kanovníkem dr. Fr. Kotalíkem překlad Starého zákona pořízený zesnulým prof. Jos. Hegrem. Nezapomíná ani na době odpovídající komentáře k Novému Zákonu, na nichž po léta pracuje, neboť od komentáře Sušilova a u nás v Čechách od Postily Frenclovy, který také k počtě sv. Cyrila a Metoda začal r. 1861 vydávat v Praze u Bellmana Bibli českou, uplynulo více než 100 let. Při této už jen rozsahem zcela výjimečně pozoruhodné práci nezapomíná Spect. děkan Merell ani na studijní pomůcky určené bohoslovcům a vydává pro jejich potřebu skripta: „Všeobecný úvod do Nového Zákona“, „Zvláštní úvod do Nového Zákona“, „Historie dětství

Ježíše Krista“ , „Výklad evangelia sv. Marka“ , „Výklad nedělních epištol“ , „Dějiny a archeologie novozákonní doby“ , „Vyšší kurs biblické řečtiny“ , „Passio Di. nostri J. Christi“ .

Kromě vši této vsutku velké práce vědeckopublikační má za sebou diplomaticky v řeči i vystupování ukázněný děkan fakulty významnou činnost reprezentační a mírovou. Zastupoval a zastupuje fakultu při vítání členů rozmanitých zahraničních delegací a delegátů. Aktivně representoval českou bohovědu na kongresu katolických biblistů v Bruselu a v Lovani v r. 1958 a měl příležitost se tam setkat s mnohými známými z dob svého studia v zahraničí. Jako odborný poradce J. E. biskupa Ed. Neczeye r. 1962 se zúčastnil II. Vatikánského koncilu. Po návratu seznamoval duchovenstvo s jednáním koncilních otců jednak seriálem článků v „Duchovním pastýři“ (1963, č. 1-6), jednak řadou přednášek na schůzích duchovenstva. Z pověření předsednictva CMVKD referoval také na Slovensku ve Smokovci a v Košicích. Je členem předsednictva CMVKD a členem předsednictva diecesního MVKD v Praze. Tato mírová práce byla oceněna udělením čestného odznaku CMVKD.

Za odbojovou činnost a utrpení v koncentračním táboře ho vyznamenala vláda a příslušné korporace Čs. válečným křížem z r. 1939, Čs. válečnou medailí I. stupně, Pamětním odznakem II. nár. odboje min. vnitra a Pamětním odznakem Svazu osvo- bozených politických vězňů.

Ze stručně uvedených dat je zřejmo, že Spect. prof. dr. Merell, od r. 1954 skutečný rada pražské kap. konsistoře a od r. 1957 kanovník kolegiátní kapituly u Všech svatých na Hradčanech, vyoral poměrně hlubokou brázdu na poli našeho života theologickovědeckého, církevního a národního. Všestrannost jeho starostlivého zájmu o církev a vlast, korektní plnění kněžských povinností, neumdlévající akurátní pracovitost, úspěšná realizace theologickoodborných plánů, k nimž kladl základy už v mladosti, spolu s konciliantní povahou, s mimořádnou obětavostí spojenou v akademické funkci děkanské s nevšedním smyslem pro spravedlnost a zájmem nejen o studenty, nýbrž i o všechny pracovníky fakulty, se srdcem každému upřímně otevřeným, vysvětlují vedle širokého vzdělání jeho celoživotní úspěchy a oblibu. Té se jubilant těší plnou měrou ve všech kruzích naší veřejnosti. Kéž na této cestě podle vůle Boží pokračuje ještě dlouhá léta ku prospěchu církve, vlasti a naší Almae Matris CMBF.

OBSAH

Úvodem	5
Charakter horského kázání	8
První strofa blahoslavenství	11
Druhá strofa blahoslavenství	14
Sůl země — světlo světa — město na hoře	18
Starý zákon a nový řád	21
Smysl pátého přikázání	24
Smysl šestého a devátého přikázání	27
O přísaze	30
Neodplácejte zlo zlem	32
Dokonalé vyplnění zákona — láska	35
Spravedlnost pro chválu lidskou	38
Duch modlitby	41
Modlitba Páně	44
Postěte se s dobrým úmyslem	50
Celý člověk	53
V Božích rukou	56
Neposuzujte lehkověžně	58
Milost Boží a zlaté pravidlo lásky k bližnímu	61
Dvojí cesta a výstraha před falešnými proroky	64
Ne slova, ale skutky	67

Účinek horského kázání	70
Horské kázání — duchovní přerod	73
Poznámky	75
Jan Merrel (k šedesátinám)	77

KÁZÁNÍ NA HOŘE

JAN MERELL

Vydala Česká katolická Charita
v Ústředním církevním nakladatelství v Praze
roku 1964.

Redaktor edice dr. Josef Beneš.

Tisk Stráž, n. p., Vimperk.

AA 4,4. VA 4,5. D-05*40148.

Vydání první.

Brožované Kčs 6,-.

(53)

ČESKÁ KATOLICKÁ CHARITA

Cena výtisku 6 Kčs